

psykologi - meditasjon - kultur - samfunn

dyade

2/09

ACEM

DEN TIBETANSKE TRAGEDIE

POLITIKK OG MYSTIKK PÅ VERDENS TAK

Hold deg oppdatert med dyade-bloggen blog.dyade.no

” Dette er en blogg som springer ut av tidsskriftet Dyade, og det synes jeg er litt stas. At tidsskrifter bruker bloggemediet på en ordentlig måte.

Tordenbloggen

- de oppdaterer ofte, bra og viser hvordan man kan bruke blogg som et nyttig verktøy for tidsskrifter.

Vinvarr

iNorden og Ars Ethica og Dyade-bloggen.

Blogger med meninger i. Det skulle være flere som disse.

Pilt

du finner artikler fra *Dyade* på

dyade.no

her kan du også tegne abonnement

du finner *Acem* på

acem.no

du finner Norsk Yoga-skole på

yoga.no

du finner Acems kurssted Halvorsbøle på

halvorsbole.no

Redaktør:
Halvor Eifring

Redaksjon:
Turid Suzanne Berg-Nielsen
Rolf Brandrud
Christopher F-B Grøndahl
Eirik Jensen

Assisterende redaktører:
Vilde Haakensen
Dag Jenssen

Redaksjonsekretær:
Anne Friis-Baastad

Korrektur:
Marte Bjørnaa

Design:
Carl Henrik Grøndahl

Foto:
Joy Lu, Halvor Eifring,
Arthur Sand m.fl.

Administrasjon:
Acem sekretariat

Redaksjonsråd:
Ole Gjems-Onstad
Carl Henrik Grøndahl
Torbjørn Hobbøl
Are Holen

Adresser:
Postboks 2559 Solli, 0202 Oslo
Huitfeldtsgt. 49, 0202 Oslo
Telefon: 23 11 87 00
Telefax: 22 83 18 31
Bankgiro: 6026 05 04048

dyade@acem.no
dyade.no
blog.dyade.no

Trykk/opplag:
Heglandtrykk 1100 eks
Utkommer 4 ganger i året
Abonnement

For året 2009: kr. 220,-
ISSN 0332-5790

2	Det flertydige Tibet
5	Drømmen om Shangri-La
9	Den tibetanske tragedie
19	Kvinne i Tibet
20	Hvilket Tibet?
23	Reise i okkupert land
32	Slå ikke en munk!
35	Hva skjedde i Rebkong?
42	Med kinesiske briller?
44	Hva skjedde i Tibet?
47	Graderte fotoforbud
52	Det tibetanske flagg
54	Et spørsmål om lojalitet
57	Hvorfor er de så utakknemlige?
60	Dyade og Tibet
62	Når det hellige er relativt
64	Les om Tibet!
67	Tibetanske veier til forløsning

Forfatteren av dette nummer:

Halvor Eifring

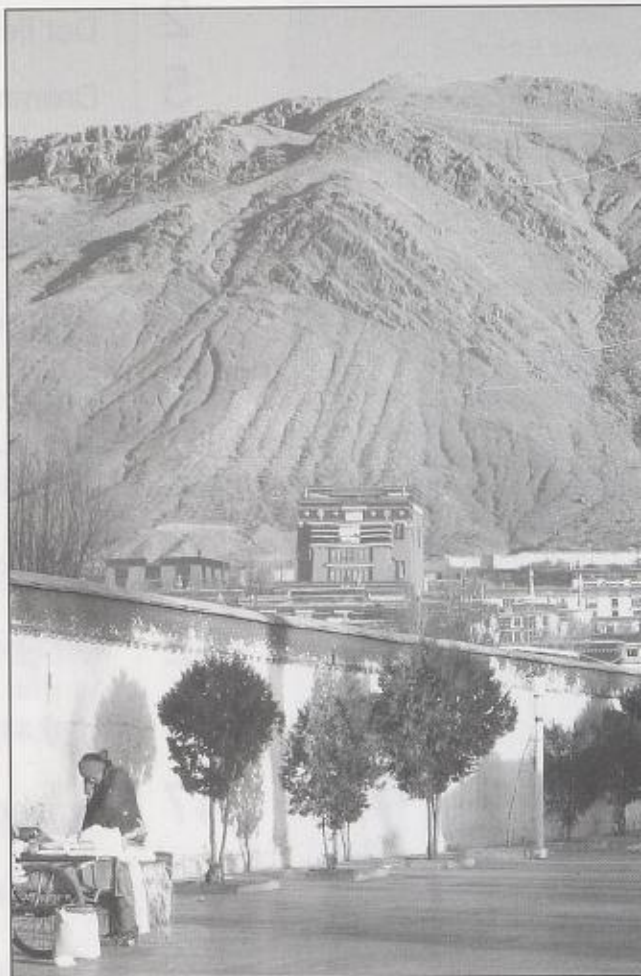
Professor i kinesisk ved Universitetet i Oslo, hvor han for tiden leder et internasjonalt forskningssprosjekt om meditasjonens kulturhistorier. Han er meditasjonslærer i Acem, redaktør i *Dyade* og generalsekretær i Acem International, med særlig ansvar for Taiwan og Kina. Tibet besøkte han første gang i 1986, deretter i 2002 og 2008. Dharamsala (India), der den tibetanske eksilregjering holder til, besøkte han i 1988.

Forfatteren takker Joy Lu for godt reisefølge i tibetanske områder. Mange andre har vært til stor hjelp underveis, men ønsker neppe å få sine navn offentliggjort. Synspunktene i bladet står for forfatterens egen regning og representerer hverken Acem, Dyade eller Universitetet i Oslo.

Det flertydige Tibet

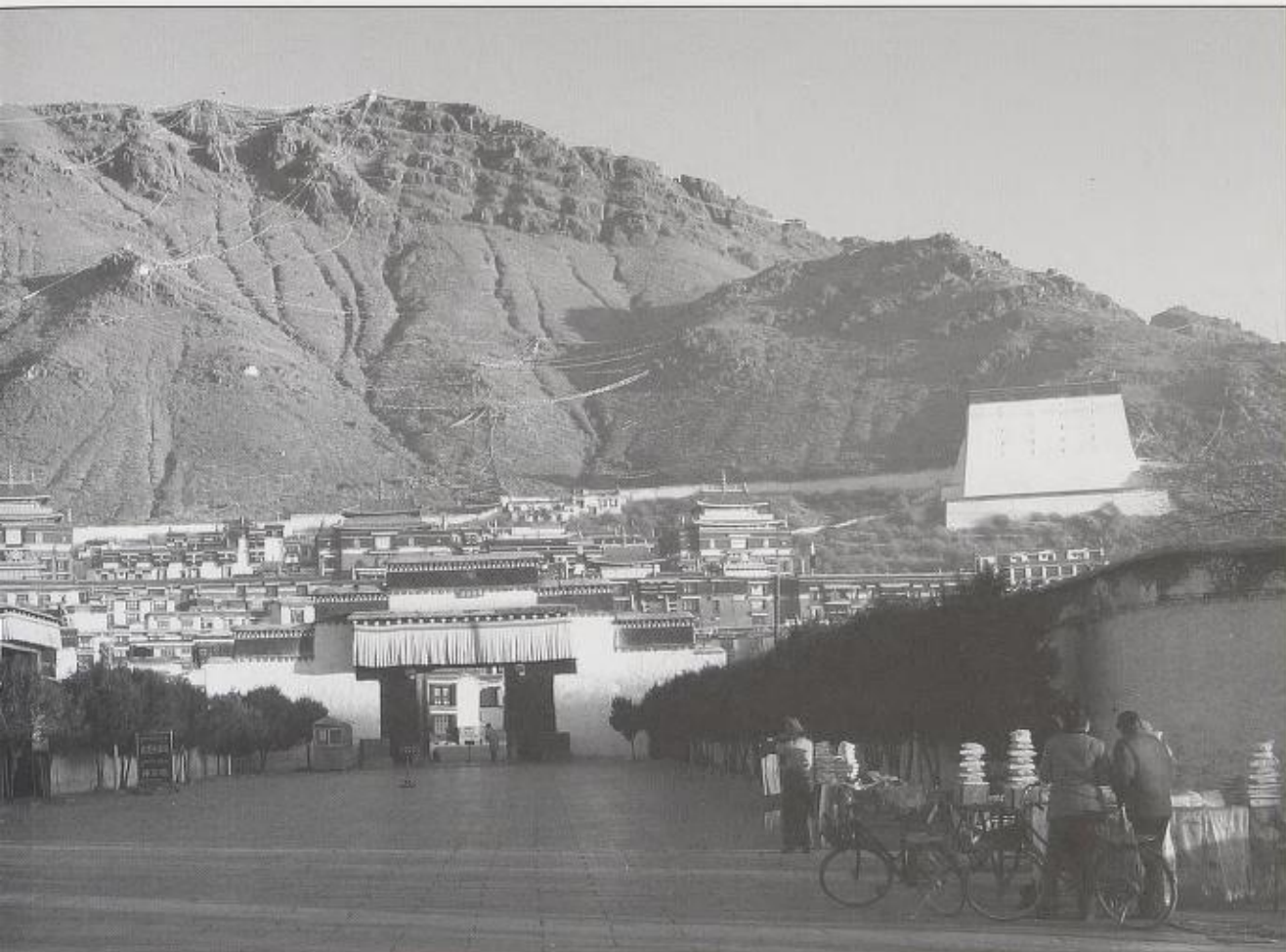
I mars 2008 figurerte Tibet med ett i nyhetene som aldri før. Opptøyene i Lhasa fylte TV-skjermer og avisforsider. Kinesiske myndigheter fikk en særdeles dårlig opptakt til sitt olympiske arrangement senere på året. For oss som fikk nyhetene servert mens vi var på påskeferie, fremsto det hele ganske entydig: Brutal kinesisk overmakt slår ned på uskyldige tibetanere som desperat forsvarer sin rett til eksistens.

Men media mistet raskt interessen for hendelsene inne i Tibet og fokuserte isteden på de protestene som fulgte den olympiske ilds ferd rundt i verden. Etter hvert mistet også disse sin nyhetsverdi, og hylende tibetanere fikk nærmest et preg av å ødelegge moroa for dem som var mer opptatt av OL.

Inne i Tibet var det etter den første uken bare de mest spektakulære voldshandlinger som ennå klarte å tiltrekke seg mediens oppmerksomhet, som da kinesisk politi skal ha skutt inn i menneskemengden og drept opptil 15 tibetanere i Garze i Sichuan-provinsen 3. april. Da vi selv besøkte et tibetansk utkantområde et par uker senere, ble vi vitne til tibetanske opptøyer og kinesiske motreaksjoner som aldri fant veien inn i mediebildet, hverken i Kina eller internasjonalt.

Hendelsene i mars 2008 var også mer forvirrende enn vi i utgangspunktet trodde. Det viste seg at ikke alle tibetanere er like fredselkende som Dalai Lama, og at den mest blatante volden i Lhasa 14. mars kanskje ikke ble utøvet av kinesisk

politi, men av tibetanere som gikk amok, brente kinesiske butikker og jaget og i noen tilfeller skadet og drept kinesere. Det skal ikke ha vært et vakkert syn, og mange lokale tibetanere var også sjokkert. Kinesiske myndigheter har visst å utnytte dette i sin propaganda-video om hendelsene.

Vår sympati med Tibet må kunne leve med høyere grad av flertydighet enn vårt bilde av Dalai Lama skulle tilsi. Vold er ikke noe nytt i tibetansk historie, heller ikke etnisk vold mot kinesere.

Men den mest langsiktige og systematiske volden i Tibet utøves i dag av kinesiske myndigheter, som ser det som sin rett (og kanskje til og med plikt) å styre hele det gedigne tibetanske området med jernhånd.

Tibet er ikke bare hjemland til et av verdens mange undertrykte minoritetsfolk, men er også arnested for en avansert religiøs, filosofisk og meditativ kultur med nedslag over hele verden. Ved å invadere landet og drive dets ledere på flukt har Kina paradoksalt nok bidratt til å gjøre denne tradisjonen internasjonalt tilgjengelig. Men de har også gjort hva de kan for å hemme og kue denne tradisjonen i landet der den opprinnelig hører hjemme.

Dette *Dyade* forsøker å gå inn i paradoksene i det tibetanske prosjektet. Bare ved å forholde oss til dem kan vår sympati for landet beholde sin troverdighet. ■

Foto: Arthur Sand

Il Potala Palace è un complesso di edifici religiosi e governativi che si trova a Lhasa, in Tibet. È stato costruito tra il 1646 e il 1684 dal 14° Dalai Lama, il 5° Gendun Chopel, e dal 7° Dalai Lama, il 13° Gendun Chopel. È uno dei più grandi edifici religiosi del mondo e uno dei più grandi complessi di edifici religiosi e governativi del mondo. È stato dichiarato Patrimonio dell'Umanità dall'UNESCO nel 1989.

Il Potala Palace è un complesso di edifici religiosi e governativi che si trova a Lhasa, in Tibet. È stato costruito tra il 1646 e il 1684 dal 14° Dalai Lama, il 5° Gendun Chopel, e dal 7° Dalai Lama, il 13° Gendun Chopel. È uno dei più grandi edifici religiosi del mondo e uno dei più grandi complessi di edifici religiosi e governativi del mondo. È stato dichiarato Patrimonio dell'Umanità dall'UNESCO nel 1989.

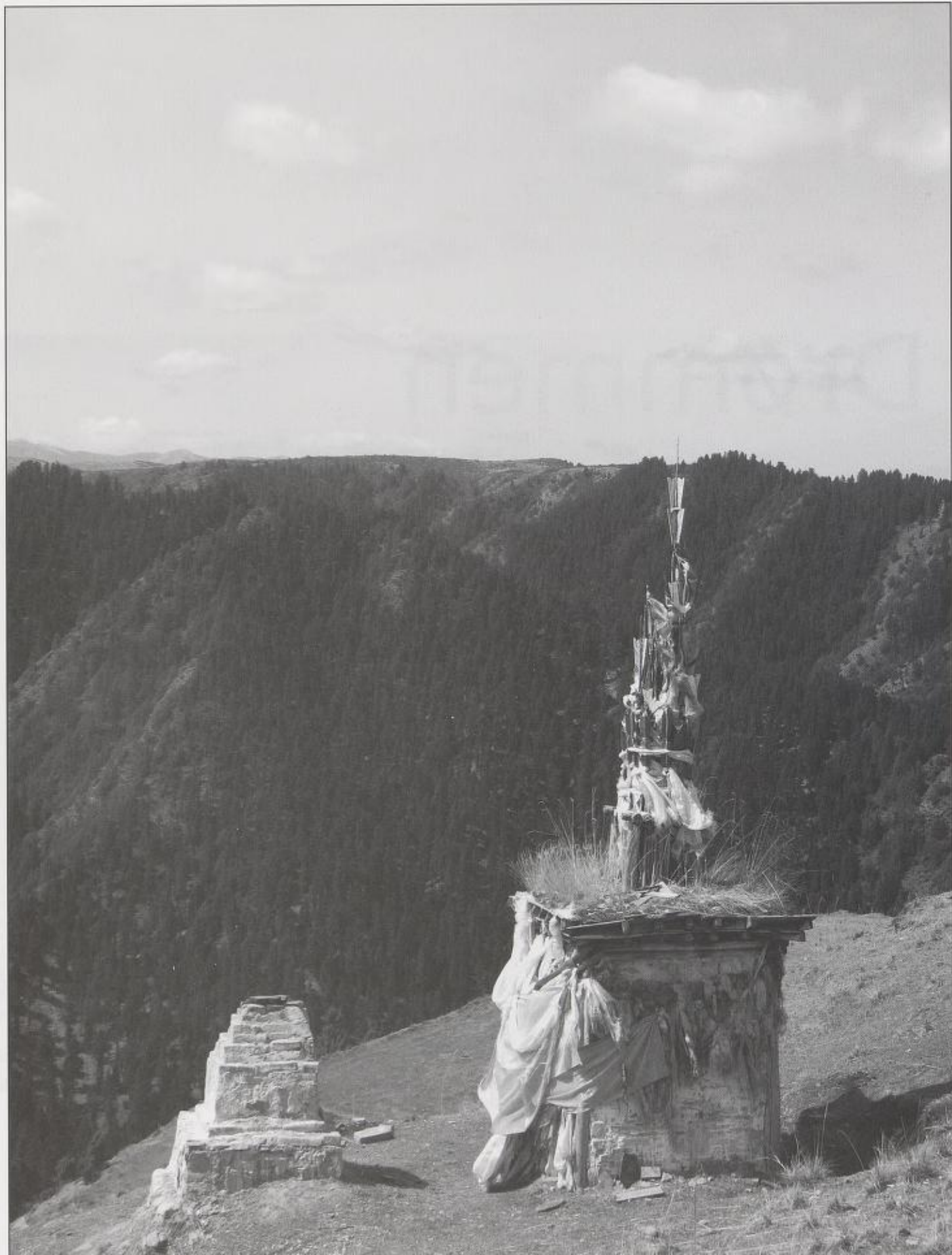
Drømmen om Shangri-La

Tibet er et speilbilde av våre idealforestillinger. Våre bilder av Tibet som jordens siste tilholdssted for mytisk renhet har like mye med oss å gjøre som med tibetanerne. Et Soria Moria slott i det fjerne, der håpets flamme brenner videre i en verden som ellers kan virke temmelig håpløs. Tibet er blitt bærer av våre indre myter.

Tibet egner seg perfekt for projeksjoner. På flere tusen meters høyde er ingen nærmere himmelen enn tibetanerne. Og i lang tid var landet isolert og stengt for utlendinger. Man var fri til å legge inn i det hva man ønsket. Noen så et skittent og primitivt folkeferd, men flere så, og ser stadig, det motsatte, en særegen type menneskelighet som vekker sympati, og som det er godt å komme nær.

Dalai Lamas kombinasjon av latter og livs-alvor, lærdom og lekenhet, nærer godt opp under våre drømmebilder. For mange av oss er hans vennlige ansikt på fjernsynsskjermen det nærmeste vi kommer å kjenne en tibetaner. Og tror vi alle tibetanere er som ham, er det ikke rart vi setter pris på dem.

Men i dekonstruksjonens dager får ikke slike forestillinger leve utforstyrret lenge. I

Iveren etter å plukke fra hverandre falske forestillinger bør ikke få oss til å kaste vrak på fantasier og impulser som trekker oss i retning av det som er viktig i livet

boken *Prisoners of Shangri-La* går Donald S. Lopez Jr. i rette med en rekke romantiske misforståelser om Tibet. Det samme gjør Robert Barnett i sin bok *Lhasa*. Det er ikke vanskelig for dem å finne eksempler på vestlige feiloversettelser, feiltolkninger og skjev historiefortelling som har dannet grunnlag for et ganske svermerisk Tibet-bilde. De av oss som har sluppet oss inn i noen av disse forestillingene, kan lett føle oss litt dumme når vi blir avslørt i våre orientalistiske drømmerier.

Den tibetanske volden i Lhasas gater i mars 2008 hadde noe av den samme nedkjølende effekten. Det var som om vi hadde forventet at all ondskap i Tibet skulle komme fra kinesisk hånd, ikke fra tibetanerne selv. Men nå var det altså tibetanere som slo, kastet stein, tente på bygninger og i noen tilfeller tok liv. Så var altså drømmen om Shangri-La virkelig bare en drøm? Og jordens siste rene plett tilsmusset for alltid?

Ja, selvfølgelig. Men det er lett å glemme at dekonstruksjon også bare er én måte å se virkeligheten på. Kan det ikke også være slik at Tibet treffer vår fantasi så sterkt nettopp fordi denne kulturen er bærer av en visjon som peker i retning av livets

mening og tilværelsens urgrunn? At det er denne visjonen som kommer til uttrykk i Dalai Lamas vennlige visdom? Og at hele meningen med de fargerike bønneflagg, de håndtrykkede sutra-tekstene, duften av røkelse og den rungende lyden av rituelle horn og chantende munk er å bringe våre sinn noen få hakk nærmere denne dimensjonen ved livet? I så fall er det fremdeles oss selv det gjelder, like mye som det er Tibet. Men har kanskje Tibet midt oppi sin skakkjorte og voldsfylte historie likevel klart å utvikle og ta vare på en kultur der denne dimensjonen står i sentrum?

At dette langt fra gir noen garanti for perfeksjon eller noe sikkert vern mot voldelighet, finnes det dessverre altfor mange eksempler på. Men iveren etter å plukke fra hverandre falske forestillinger bør ikke få oss til å kaste vrak på fantasier og impulser som trekker oss i retning av noe av det som er viktig i livet. Og tross sine mange svakheter har kanskje Tibet noe å fortelle oss i denne anledning. ■

Den tibetanske tragedie

Tibet har en stolt historie og en unik plass i verdenssamfunnet. Men idag har tibetanerne i praksis mistet eiendomsretten til sitt eget land og sin egen kultur. Halvannet årtusens kombinasjon av religion og politikk har bidratt til en fantastisk religiøs kulturarv, men har også skapt et uhyre sårbart politisk system, som igjen og igjen har utsatt landet for trusler fra indre fraksjoner og okkuperanter utenfra.

Det finnes to stikk motsatte versjoner av tibetansk historie. Ifølge den som er mest utbredt blant vesterlendinger, var Tibet et selvstendig land helt til kinesiske kommunister invaderte landet i 1950. Ifølge den offisielle kinesiske versjonen har Tibet vært del av Kina i over 700 år. Begge versjoner er temmelig fordreide.

En kort gjennomgang av Tibets uhyre

komplekse historie viser både landets styrker og svakheter. Tibets unike religiøse orientering har gjort et land med bare noen få millioner innbyggere til sentrum for en verdenskultur. Men Tibets sårbare og ustabile politiske system har ført til århundrer med fraksjonering og gjensidig forfølgelse, og har igjen og igjen gjort landet avhengig av utenlandske makter.

Nomadekongen Songtsen Gampo ble leder for et imperium på størrelse med Europa

DET TIBETANSKE IMPERIET

Det var i første halvdel av 600-tallet Tibet for alvor ble Tibet. Før det hadde tibetanernes forfedre bodd i området i fem tusen år, men vært politisk splittet i mange ulike grupper. Nå begynte nomadekongen Songtsen Gampo fra Yarlung-dalen den rekken av kriger som i første omgang samlet det gamle tibetanske kulturområdet i Sentral-Tibet, og som deretter la helt andre kulturer inn under tibetansk herredømme, fra Azhariket i øst til Zhangzhung-riket i vest. Han flyttet hovedstaden til Lhasa og ble leder for et imperium på størrelse med Europa.

Songtsen Gampo var ikke bare en kriger, men også en kulturbygger og diplomat. Det tibetanske skriftspråket, som er basert på indisk skrift, ble til i hans regjeringstid. Han innførte nye lover. Han sikret gode relasjoner til Kina og Nepal blant annet ved å gifte seg med en prinsesse fra hvert land. Den kinesiske prinsessen var riktignok opprinnelig ment for hans sønn, men da sønnen døde, overtok faren henne.

Begge prinsessene brakte med seg viktige impulser fra høykulturene øst og syd for Tibet, ikke minst buddhistisk religion, og hver av dem brakte med seg en statue av Buddha. De viktige templene Jokhang og Ramoche i Lhasa ble bygget til ære for dem. Samtidig satte utvidelsen av det tibetanske området landet i kontakt med det kosmopolitiske miljøet langs Silkeveien, som brakte nye internasjonale impulser.

Det fantes imidlertid også motkrefter mot alt det nye. Både deler av adelen og det gamle presteskapet knyttet til den tibetanske bönreligionen var imot innføringen av fremmed

tro. Etter en pest i år 739 kom det til opprør mot buddhismen. Allerede nå startet altså drakampen mellom tibetanske og ikke-tibetanske krefter, og den har siden preget tibetansk historie.

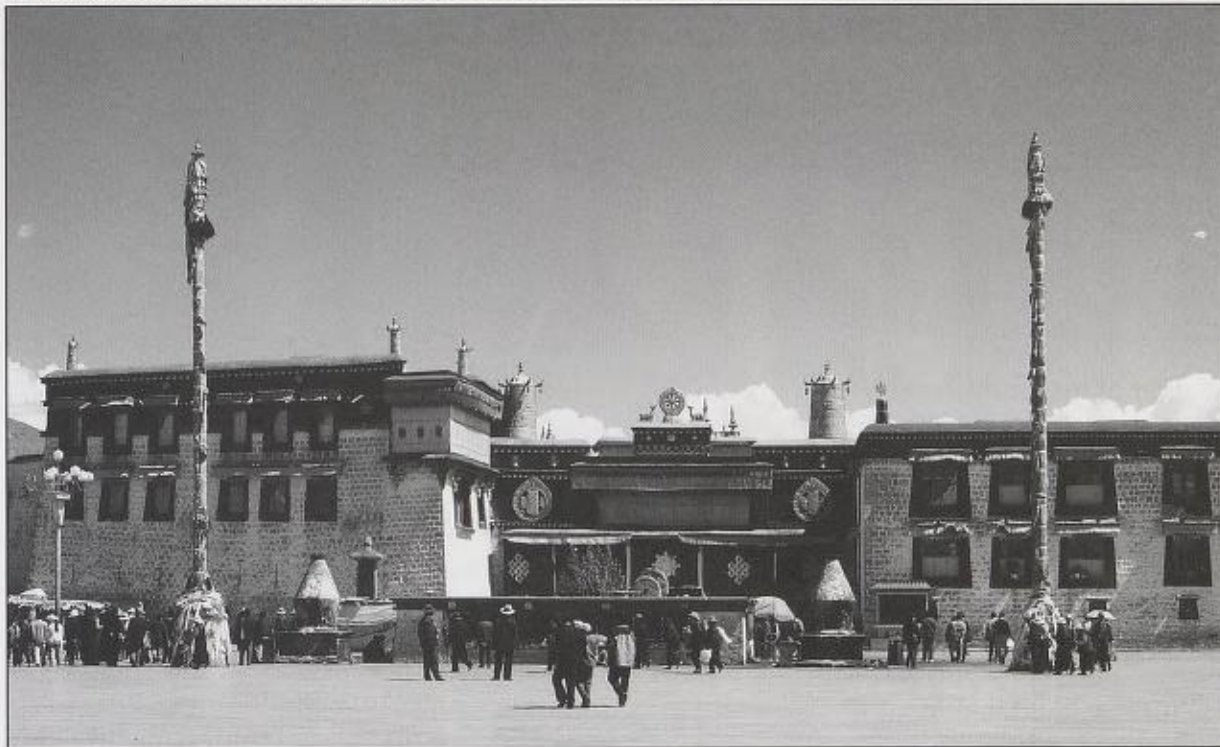
STATSRELIGION

I annen halvdel av 700-tallet sørget kong Trisong Detsen for en ytterligere utvidelse av det tibetanske imperium og for å gjøre buddhismen til Tibets statsreligion. Tyve år gammel ble hans selv omvendt til buddhismen i 762. Året etter inntok hans hærstyrker den kinesiske hovedstaden Chang'an (nå Xi'an), og selv om de trakk seg ut etter et par uker, ble de værende i området rundt.

Han grunnla Samye, det første buddhistiske munkeklosteret i Sentral-Tibet, hvor den indiske munken Shantarakshita fikk i oppdrag å ordinere tibetanske munkar. Ifølge legenden støtte etableringen av det nye klosteret på problemer, men disse skal ha blitt løst etter at den utenlandske yogien Padmasambhava ved hjelp av sine magiske krefter greide å få alle bön-gudene til å gå med på å bli buddhismens beskyttere. Padmasambhava regnes den dag i dag som åndelig far til den eldste grenen av tibetansk buddhisme, nyingma-skolen.

TOMHETENS NATUR

Under Trisong Detsen ble buddhistiske skrifter oversatt til tibetansk i stor stil, og dette skapte grunnlaget for dagens klassisk tibetanske skriftspråk. Den gamle bönreligionen ble undertrykket. Etter tradisjonen var det også på denne tiden at Tibet valgte å følge den indiske grenen av

buddhismen snarere enn den kinesiske, etter en debatt om tomhetens natur mellom den kinesiske munken Moheyan og den indiske munken Kamalashila. Buddhistiske klostre vokste frem i stor stil og med omfattende statsstøtte.

Men et stykke ut på 800-tallet kom en ny nedgangstid både for buddhismen og for det tibetanske imperiet. Den omfattende statsstøtten til buddhistklostrene hadde antagelig bare vært mulig fordi stadig nye landområder ble lagt inn under tibetansk herredømme og plyndret. Etter hvert ble krigene mange og kostbare, og ekspansjonen stanset opp gjennom fredsavtaler med Kina og uighur-riket.

Ifølge tradisjonen la nå kong Langdarma buddhismen for hat og gjeninnførte bön-religionen, men mye tyder på at det først og fremst var finansene som sviktet. Da Langdarma ble drept av en buddhistmunk i år 849, markerte det slutten på et langt kongedynasti, og det omfattende buddhistiske klostersystemet falt også fra hverandre.

KONGER BLE MUNKER

Politisk ble Tibet nå splittet i en rekke småriket. Dette varte ved i over fire hundre år, og da det tibetanske området igjen ble samlet, skjedde det med hjelp utenfra, i første omgang fra mongolene, senere også fra kineserne.

Den nye religiøse oppblomstringen fant imidlertid allerede sted på 900-tallet. Flere av smårikene, blant annet kongeriket Guge i vest, så det som sitt ansvar å videreføre det gamle imperiets stolte religiøse tradisjoner. Unge menn ble sendt til områder der klostertradisjonen fremdeles var levende, så de kunne ordineres som munk. Klostervesenet ble igjen bygget opp med massiv statsstøtte.

Indiske buddhistmestre, som hadde dårlige tider i sitt eget hjemland på grunn av islamsk fremmarsj og økonomisk nedgang, fant store tilhørerskarer i Tibet, også blant makthaverne. Noen av kongene ga til og med fra seg makten og ble munk. Myndighetene ga økonomisk støtte til store prosjekter for oversettelse av religiøse

I 1750: den første spontane anti-kinesiske massakre i Lhasa, fulgt av massearrestasjoner og henrettelser

skrifter. Den buddhismen som nå vokste frem, var i større grad enn tidligere orientert mot indre kultivering gjennom yoga og tantra snarere enn ytre ritualer.

BESKYTTER OG PREST

Det var i århundrene som fulgte, at de store buddhistiske skoleretningene ble til. En av disse, sakya-skolen, samlet på midten av 1200-tallet på nytt store deler av Tibet til ett rike. Det skjedde med støtte fra mongolene, som nettopp i denne perioden underla seg område etter område i Asia og Europa.

Sakya-lederne fungerte som prester og healere for mongol-herskerne, blant annet Kublai Khan, og til gjengjeld fungerte mongol-herskerne som beskyttere for sakya-ledernes politiske makt. Denne ordningen, det såkalte beskytter-prest-systemet, gjorde fra nå av Tibets politiske og religiøse herskere avhengige av støtte utenfra. Siden mongolene omtrent på samme tid også invaderte Kina og styrte fra sin nye hovedstad Beijing, er dette siden blitt brukt for å "bevise" at Tibet tidlig var en del av Kina. Dette er en forenkling, siden det enorme mongolriket aldri ble oppfattet som ett land i vanlig forstand.

Ulike tibetanske grupper forsøkte til og med å oppnå støtte fra ulike mongolske ledere. Det skjedde blant annet i 1290, da en annen buddhistisk skoleretning, kagyuskolen, støttet av den mongolske herskeren i Persia forsøkte å styrte sakya-regimet. Sakya-regimet overlevde på grunn av støtten fra Kublai Khan, og raserte nå kagyu-templer til grunnen.

Da sakya-regimet selv falt i 1350, var det imidlertid kagyu-skolen som tok over den politiske ledelsen i landet. Igjen skjedde det med velsignelse fra mongolske herskere plassert i Kina. Og selv etter at mongolene mistet makten i Kina i 1368, fortsatte kinesiske keisere å tildele tibetanske ledere titler og segl (som bevis for politisk makt), og de benyttet seg også av tibetanske mesteres religiøse tjenester og spredte til og med aktivt tibetansk buddhisme til ikke-tibetanske minoritetsgrupper i Sydvest-Kina. Men Kina hadde nå ingen militær tilstedeværelse i Tibet.

DALAI LAMA

Samtidig fortsatte mongolenes innflytelse over tibetansk politikk. Både tittelen *Dalai Lama* og Dalai Lamas politiske og verdslige makt ble til med støtte fra mongolske makthavere. Det var den mongolske herskeren Altan Khan som i 1578 ga denne tittelen til den tredje Dalai Lama og posthumt til hans to forgjengere, blant annet til gjengjeld for at den tredje Dalai Lama forklarte Altan Khan som en reinkarnasjon av Kublai Khan.

Da to hundre års borgerkrig endte med at den femte Dalai Lama fikk makten over hele Tibet, var det også med mongolsk militær støtte. Hans motstandere hadde på sin side søkt støtte fra andre mongolske ledere. Den femte Dalai Lama nølte ikke med å tilintetgjøre sine motstandere, og andre skoleretninger enn hans egen geluk-skole ble sterkt undertrykket.

Den femte Dalai Lama sto også i aktiv kontakt med mandsjuene, som i 1644

overtok makten i Kina, og han ble mottatt av den 14 år gamle mandsju-keiseren åtte år senere. Den unge keiseren ga imidlertid aldri den femte Dalai Lama sin offisielle godkjenning.

EN HELLIG MANN?

Etterfølgeren, den sjette Dalai Lama, var ikke akkurat prototypen på en hellig mann. Han nektet å la seg ordinere som munk, lot håret vokse og tilbrakte mye av sin tid på byen med kvinner, vin og vakre, romantiske sanger som han selv skal ha skrevet. Det tibetanske folk godtok ham likevel, men det gjorde ikke mongolene og mandsjuene. Mongolene bortførte ham og tok kanskje livet av ham.

I den påfølgende kampen om makten mellom tibetanere, mandsjuer, mongoler og zungharer, ble makten i 1720 gitt til

den syvende Dalai Lama med støtte fra mandsju-keiseren Kangxi, som nå hersket over hele Kina. Dette var begynnelsen på en tettere politisk forbindelse mellom Kina og Tibet. Dalai Lama (eller i perioder andre fremstående tibetanere) skulle styre Tibet på like fot med to mandsju-utsendinger. Etter et opprør i 1723 ble nordøstre Tibet (Amdo) annektert og gjort til kinesisk provins med navnet Qinghai.

Senere på 1700-tallet satte mandsju-keiseren Qianlong nye regler blant annet for hvordan man skulle finne frem til levende buddhaer. Han blandet seg altså direkte inn i sentrale religiøse ordninger. Etter at de to mandsju-utsendingene i 1750 tok livet av en tibetansk regent som hadde søkt zungharisk hjelp til å drive mandsjuene ut av Tibet, fant den første spontane anti-kinesiske massakre sted i Lhasa, fulgt av massearrestasjoner og henrettelser.

1910: Dalai Lama flykter til det britisk-kontrollerte India

DALAI LAMA FORGITET?

Det var først på 1800-tallet Tibet gikk inn i den isolasjonen landet siden ble så kjent for. Det tidligere så internasjonalt orienterte riket, som også hadde mottatt misjonærer, handelsfolk og andre gjester fra Europa, ble etter hvert stengt for utlendinger. Isolasjonen tiltok ytterligere i annen halvdel av århundret, etter at gurkhaene fra Nepal hadde invadert landet og krevet spesielle rettigheter.

På 1800-tallet hadde Kinas mandsju-styre liten innflytelse over Tibet, især etter at opiumskrigene rundt 1840 og 1860 og Taiping-opprøret 1850-1864 hadde svekket regimet kraftig. Da gurkhaene invaderte Tibet, søkte landet hjelp fra Kina, men denne gang uten at Kina hadde overskudd til å bistå.

På 1800-tallet hadde også Dalai Lama-institusjonen sin svakeste periode. Den niende, tiende, ellefte og tolvte Dalai Lama døde alle før de nådde voksen alder, og før de rakk å overta makten. Det har hele tiden versert rykter om at de alle ble forgiftet av sine regenter eller av utsendinger for mandsju-regimet i Kina.

BRITENE EROBRER

De store hendelser startet ved inngangen til 1900-tallet. Etter at britene hadde mislykkes i å oppnå handelsrettigheter i Tibet gjennom forhandlinger med Kina, gikk oberst Francis Younghusband inn i Tibet i 1904 og meiet ned en dårlig rustet tibetansk hær til han nådde Lhasa. Den trettende Dalai Lama flyktet til Mongolia, Kina og Øst-Tibet og

kom ikke tilbake før fem år senere.

Selv om britene trakk seg ut igjen, så Kina britenes angrep som et varsel om hva som var i vente om Tibet ble overlatt til seg selv. Keiseren fratok Dalai Lama alle titler og all anerkjennelse og innkalte ham til Beijing, hvor han ble fortalt at all kontakt mellom Tibet og keisermakten måtte gå gjennom mandsju-regimets utsending i Lhasa.

Store deler av Kham i Øst-Tibet, som helt siden 1700-tallet hadde blitt styrt av kinesiske provinsmyndigheter, ble nå innlemmet i den nye kinesiske provinsen Xikang, og i 1910 anla den kinesiske keisermakten et storstilt angrep på Lhasa. Denne gangen flyktet Dalai Lama til det britisk-kontrollerte India og ble overrasket over den gode mottagelse han der fikk. Allerede året etter falt imidlertid det kinesiske keiserdømmet fra hverandre, kinesiske militærstyrker i Tibet deserterte, og i 1912 vendte Dalai Lama tilbake til Lhasa og erklærte Tibet uavhengig.

MISLYKKET MODERNISERING

Den trettende Dalai Lamas lange perioder i eksil hadde åpnet hans øyne for en rekke teknologiske og politiske nyvinninger, og han forsøkte nå å modernisere sitt eget land, blant annet gjennom jordbruksreform, opprettelse av post, bank og telegraf, styrking av hæren, utdannelse av unge aristokrater i England, avskaffelse av dødsstraff og lemlestelse som straffemetode og til og med et buddhistisk motivert forbud mot slakting av dyr. Men mange av reformene ble aldri gjennomført, blant annet på grunn av ulike maktfraksjoners kamper mot hverandre.

1912: Dalai Lama vender tilbake til Lhasa og erklærer Tibet uavhengig

Av særlig betydning for Tibets videre historie var at den niende Panchen Lama, Tibets nest øverste religiøse leder, flyktet til Kina i 1923, fordi Lhasa-myndighetene ville skattlegge hans inntekter. Her ble han en støttespiller for Kinas republikanske makthavere, som fremdeles anså Tibet som en del av Kina, uten at de hadde noen mulighet til å sette makt bak kravet.

Et mer kuriøst utslag av kampene mellom ulike tibetanske fraksjoner var at munkene i Ganden-klosteret gjorde sitt fornødne i Dalai Lamas have i klosteret i protest mot hans fiendtlighet overfor Kina.

OKKUPASJON

Etter den trettende Dalai Lamas død i 1934 hadde den nyutnevnte regenten Reting syner og visjoner som førte til at den fjortende Dalai Lama ble funnet og etter hvert brakt til Lhasa.

Men om Reting var en høyt anerkjent munk, var hans regime svært korrump, og dessuten var han kjent for sine seksuelle eskapader med både kvinner og menn. Han kunne derfor ikke få ansvaret for å ordinere den nye Dalai Lama og måtte overlate regentposisjonen til sin høyt respekterte lærer Takdra, som i sin tur forfulgte Retings tilhengere og etter hvert ble like korrump.

Reting forsøkte å ta livet av Takdra og prøvde å få støtte fra Kinas president Chiang Kai-shek til å gjenvinne makten, men døde til slutt under mystiske omstendigheter i Potala-palasset, antagelig forgiftet av Takdras menn.

På denne tiden eksisterte det ulike

reformbevegelser i Tibet, både kommunistiske og demokratiske. En av de mest moderate reformtilhengerne var Lungshar, som blant annet talte for at nasjonalforsamlingen skulle velges hvert fjerde år istedenfor å sitte på livstid. Han ble anklaget for å ha bedrevet troldom mot et medlem av nasjonalforsamlingen og fikk øynene revet ut som straff. Siden denne straffemetoden hadde vært avskaffet i flere tiår, fantes det ikke lenger noen som behersket den, og den ble derfor utført på en særdeles smertefull måte.

MAO INVADERER

I 1949 vant Maos kommunister makten over Kina, og året etter gikk de inn i de østre deler av Tibet, etter sigende for å befri Tibet fra imperialistene, hvem nå enn de måtte være. Nasjonalforsamlingen ble varslet, men var på picnic og hadde gitt streng beskjed om ikke å forstyrres, så de fikk først beskjed fire dager senere.

Den 15 år gamle Dalai Lama ble nå innsatt som politisk overhode, men etter forhandlinger gikk Tibet i 1951 med på en avtale i 17 punkter, der landet gis omfattende rettigheter til selvstyre, men anses som en del av Kina. I første omgang fikk Sentral-Tibet beholde sitt politiske styresett, mens Øst-Tibet ble del av hele den revolusjonære bevegelse med blant annet forfølgelse av religiøse ledere og bombing av klostre.

Tibetanske geriljagrupper ble dannet, til dels med støtte fra CIA, og ved inngangen til 1959 var omkring 50.000 østtibetanere flyktet til Lhasa. Også her var imidlertid

misnøyen voksende, og 10. mars 1959 startet opptøyene som førte til Dalai Lamas og hundre tusen andre tibetaneres flukt til India.

KULTURREVOLUSJONEN ØDELA

Etter dette ble forholdene i Tibet strammet inn. Ødeleggelsen av klostre og forfølgelsen av munkeskjøt fart. Selv de fremstående tibetanere som hadde støttet Kina og

kommunistpartiet, ble nå forfulgt. En av dem var den tiende Panchen Lama, som etter en kritisk uttalelse ble satt i fengsel i 1962. Han slapp ikke ut før i 1978, to år etter Maos død. I mellomtiden var så godt som alle klostre, hellige steder og religiøse institusjoner i Tibet, med unntak av Potala-palasset og Jokhang-templet, blitt ødelagt før og under kulturrevolusjonen. Titusener av munkes, nonner, aristokrater og velstående bønder

Undertrykkelsen i Tibet har hele tiden vært av en helt annen styrke og karakter enn i andre områder i Kina, kanskje med unntak av det muslimske Xinjiang

ble forfulgt, torturert og i mange tilfeller drept.

Først på 1980-tallet ble forholdene noe friere, og mot midten av tiåret var en stor del av befolkningen i gang med å gjenoppbygge templer og klostre, med støtte fra eksilmiljøene i India, som hadde gjort en stor innsats for å bevare tibetansk kultur i utlandet.

Men det var fortsatt spent mellom kinesiske makthavere og tibetanske munk, nonner og lekfolk. Undertrykkelsen av religion, kultur og språk var på ingen måte over. I 1987 startet opptøyer som varte til de to år senere ble brutalt undertrykt av kommunistpartiets mann i Tibet, nåværende president Hu Jintao.

Panchen Lama, som hadde uttrykt sterk støtte til gjenoppbyggingen, døde av hjerteinfarkt få dager etter at han vendte tilbake til Tibet for første gang siden han ble tatt til fange, og det gikk rykter om at han var blitt forgiftet av kineserne.

I tiden som fulgte, fortsatte blandingen av hard undertrykkelse og begrenset støtte til religiøs og kulturell gjenoppbygging. Myndighetene håpet at den økonomiske veksten i landet skulle redusere motstanden mot de kinesiske makthaverne. Og det er ingen tvil om at byggingen av veier, skoler, sykehus og nå sist, i 2006, den kjente høyfjellsjernbanen til Lhasa virkelig har skapt store endringer i Tibet.

Men mange fremholder at jernbanen og en del av veiene først og fremst har gjort

det lettere for kinesere i Tibet, og kineserne dominerer nå forretningslivet i landet. Skolene er selvfølgelig høyborger for kinesisk og kommunistisk propaganda.

Begrensningene på religiøs utfoldelse er også større enn utenlandske turister kan få inntrykk av. Blant annet kan ikke partimedlemmer og offentlig ansatte normalt gå i templene. Enhver støtte til Dalai Lama er i praksis forbudt.

En viktig del av den økonomiske veksten kommer fra turistnæringen, som noen har hevdet er i ferd med å gjøre Tibet til et gigantisk museum.

Undertrykkelsen i Tibet har hele tiden vært av en helt annen styrke og karakter enn i andre områder i Kina, kanskje med unntak av det muslimske Xinjiang. Under en tilsynelatende rolig overflate har det derfor ligget meget sterke spenninger. Det var slike spenninger som brøt ut i både voldelige og ikke-voldelige demonstrasjoner over hele det gigantiske tibetanske området i mars 2008. ■

Kvinne i Tibet

Også i Tibet heter det at det er vanskeligere å være kvinne enn mann. At tibetanske kvinner har ansvar for husarbeid, matlaging og barnepass, er kanskje ikke så spesielt.

Litt mer eksotisk er det når nomadekvinner står opp tidlig for å samle yak-møkk, som tørkes og brukes som brensel, før de melker yak-kuene, som mennene og barna deretter tar med på fjellet for å gresse.

I nomadesamfunn gifter gjerne kvinnene seg i 16-17 års alder, i byene når de er 22-25 – gjerne et par-tre år før menn. I motsetning til mange hankinesere kan tibetanske kvinner føde både to og tre barn, og i fjerntliggende områder enda flere. Likevel finnes det rapporter om tvungne aborter.

I det tradisjonelle Tibet fikk nesten ingen kvinner utdanning. Det fantes nonne-klostre, men ikke mange. For unge gutter kunne det å bli munk være en måte å bringe både seg selv og familien oppover i samfunnet, mens denne muligheten sjelden var til stede for jenter.

Selv i dag er det på landsbygda langt flere gutter enn jenter som får utdanning, mens dette er annerledes i byene.

I motsetning til i Kina har imidlertid kvinner ikke vært utsatt for fotbinding, og de har kunnet bevege seg fritt i samfunnet. De har også hatt stor innflytelse over avgjørelser i hjemmet, siden mennene ofte var langt unna – som gjeterne, handelsmenn, pilegrimer, banditter eller munkene. ■

Hvilket Tibet?

Dette nummer av Dyade handler om Tibet. Men hva mener vi når vi sier "Tibet"? Ulike perspektiver gir ulike svar. Her er noen eksempler

Det kulturelle Tibet

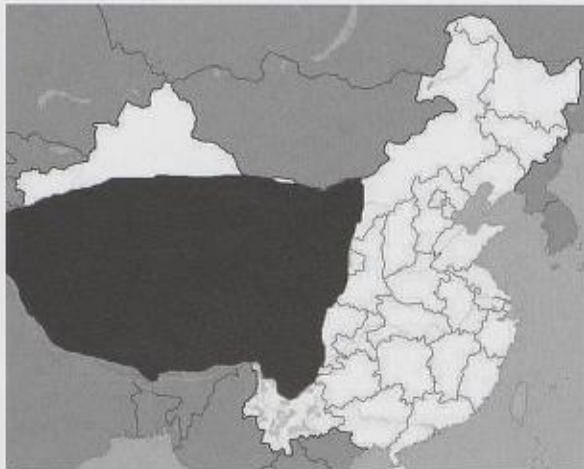
Tibetansk kultur omfatter også det fagfolk den dag i dag kaller Øst-Tibet. Disse områdene, som svarer til de gamle tibetanske prefekturane Kham og Amdo, ligger i ulike kinesiske provinser: Qinghai, Gansu, Sichuan og Yunnan. Den hankinesiske andelen av befolkningen er her større, og i mange områder er det også sterke innslag av andre folkegrupper, ikke minst muslimske. Men mange av de store sentre for tibetansk kultur og religion ligger i Øst-Tibet, og det er her Dalai Lama er født. Kinesiske myndigheter anerkjenner dette på sitt vis ved å kalle mange av kommunene og fylkene her "tibetanske autonome kommuner / fylker". Utenfor Kinas grenser tilhører landet Bhutan og flere områder i Nord-India også tibetansk kultur.

Det administrative Tibet

Det kinesiske myndigheter kaller *Tibet Autonomous Region* utgjør i seg selv et stort område, men er bare en brøkdelen av det tradisjonelle Tibet. Siden kineserne har makten både til å definere og administrere, er det imidlertid dette området de fleste i dagens verden assosierer med "Tibet".

Det historiske Tibet

Selv om de tibetanske invasjonstyrkene aldri nådde like langt som sine yngre brødre mongolene, dekket Tibet på sitt største et gedigent område. På 700-tallet inntok de til og med den kinesiske hovedstaden Chang'an et par ukers tid. Grensene mellom Tibet og Kina i øst og Uighur-riket i nordvest ble etter hvert stabilisert gjennom avtaler. I 1723 gjorde imidlertid den kinesiske keiser det tibetanske Amdo-prefekturatet om til den kinesiske provinsen Qinghai, og Kham-prefekturatet ble også snart styrt av kinesiske provinsmyndigheter og ble innlemmet i den kinesiske provinsen Xikang i 1910.

Det religiøse Tibet

Både i og utenfor Kina finnes det områder som språklig og kulturelt er ikke-tibetanske, men som helt eller delvis bekjenner seg til tibetanske varianter av buddhismen. Kinesiske myndigheter har i perioder presset mindre folkegrupper i Sydøst-Kina til å anta tibetansk buddhisme. Det meste av det mongolske området er tibetansk buddhistisk. Det samme gjelder noen områder i det russiske Sibir, især republikkene Buryatia og Tuva, samt det eneste europeiske området, den russiske republikken Kalmykia ved det Kaspiske hav. I moderne tid har tibetansk buddhisme spredt seg over store deler av verden.

Det geografiske Tibet

Det tibetanske høyplatå dekker et område som svarer grovt til det kulturelle Tibet. For millioner av år siden ble området presset opp av landmasser fra det indiske kontinent. Selv lavlandet ligger gjerne 2-3000 meter over havet, mens den høyeste toppen, Mt Everest, ligger på 8848.

Det språklige Tibet

Tibetansk og kinesisk tilhører samme språkfamilie, men er svært fjerne slektninger. Tibetansk ligger nærmere burmesisk og mange minoritetsspråk i Himalaya. Selv de tibetanske dialektene er ofte så ulike at gjensidig forståelse er minimal. Det språklige Tibet ligner, men er ikke det samme som det kulturelle Tibet. ■

Foto: Arthur Sand

Ordrbruken var langt skil-
var vant til å forbinde m-
dialogorienterte Dalai La

Reise i okkupert land

"Halvor, du må våkne!" I søvne har jeg hørt den harde og intense bankingen lenge, men den har flytt sammen med bilder og fantasier i drømmene mine, og jeg har sovet ufortrødent videre. Men nå er det vår dør de dunderer løs på, etter først å ha brutt seg inn gjennom det lille og primitive, men egentlig ganske hyggelige hotellets hovedinngang og gått fra dør til dør med det samme støyende og angstvekkende budskap: "Husundersøkelse!"

Jeg kommer meg opp i en fart og åpner døren ut mot den lille murverandaen utenfor. Kinesisk politi med hjelm og automatgevær over skulderen. Fem eller syv unge menn. En av dem er maskert, så bare øynene og munnen er synlige – kanskje han er en lokal person med behov for ikke å bli gjenkjent? Kanskje til og med tibetaner? Han oppfører seg mer truende enn de andre og roper stadig høyt. En umaskert kineser forsøker å holde en høflig, ja til situasjonen å være nesten trivelig tone, og etter hvert er det han som overtar samtalen.

"Legitimasjon!" De kikker på passene våre og må ha hjelp til å tyde skriften. "Norge?" "Ja." "Hva gjør dere her?" "Vi er på ferie." "Hvor lenge har dere vært her?" "Et par dager."

De er tydelig usikre på hva de skal gjøre med oss – hadde vel ikke ventet å finne utlendinger her akkurat nå, og de ringer politistasjonen. Så får vi beskjed om å vente. De går sin vei, og vi låser døren og legger oss. For oss er situasjonen realistisk sett neppe spesielt farlig, men hjertet banker i minst dobbel hastighet, og jeg tenker på hvordan det hadde føltes

om vi var tibetanere på flukt og virkelig var i fare. Gjennom gardinen ser vi skyggen av en politimann, med gevær og det hele, gå frem og tilbake på verandaen utenfor. Av og til stopper han og forsøker å tittle inn gjennom vinduet.

OPPTAKTEN

Vår reise til Tibet våren 2008 hadde vært planlagt lenge. Blant annet skulle vi gå opp ruten for Acems store Tibet-reise våren 2009. Det tok litt tid før det ble klart at planene for begge reiser måtte endres.

Noen dager før det hele begynte, fikk jeg anledning til å lese manuskriptet til Dalai Lamas årlige 10. mars-tale (i anledning av opprøret mot kinesisk undertrykkelse i 1959). Jeg hadde ikke lest mange slike taler før, men det slo meg at ordbruken var langt skarpere enn jeg var vant til å forbinde med den freds- og dialogorienterte Dalai Lama. Han beskrev hvordan tibetanere "i nesten seks tiår har... måttet leve i en tilstand av konstant frykt, ydmykelse og mistenksomhet under kinesisk undertrykkelse", hvordan "undertrykkelsen [fortsetter] å øke med en mengde utenkelige og grove krenkelser av menneskerettighetene, manglende trosfrihet og politisering av religiøse spørsmål", og han kritiserte kinesiske myndigheter for å være styrt av "manglende langsiktighet" og "manglende respekt for det tibetanske folk".

På samme tid fungerte jeg som tolk for den kinesiske skribenten Wang Lixiong, som var i Norge for å motta Forfatterforeningens ytringsfrihetspris på vegne av sin kone, den tibetanske forfatterinnen Wöser, som ikke får lov å reise ut av landet. Wang var interessert

Ordbruken var langt skarpere enn jeg var vant til å forbinde med den freds- og dialogorienterte Dalai Lama

i å høre hvordan 10. mars ville bli markert i Norge, og han fortalte om planene som forelå om en protestmarsj fra Dharamsala i India (der Dalai Lama, den tibetanske eksilregjering og over 80 000 tibetanske flyktninger holder til) til den tibetanske grense. Opptakten til de olympiske leker i Beijing ville utvilsomt gi en god anledning til å trekke oppmerksomhet mot Tibet-saken.

HALER UT TIDEN

Wang var opptatt av at kinesiske myndigheter måtte se hvilken mulighet som ligger i Dalai Lamas unike posisjon i det tibetanske samfunn. Mens de fleste tibetanere er opptatt av at Tibet må frigjøres fullstendig fra kinesisk styre, går Dalai Lama kun inn for reelt selvstyre under kinesisk overhøyhet.

Og mens vold har vært et sentralt politisk virkemiddel for mange tibetanere både nå og i tidligere tider, har Dalai Lama vært en konsekvent talsmann for ikke-vold og dialog. Tibetaneres lojalitet overfor Dalai Lama er så stor at han kan ha reell mulighet til å få store deler av sitt folk med på en fredelig linje, der graden av tibetansk selvstyre er mer eller mindre på linje med det Hongkong og Macau allerede har, eller det Taiwan til stadighet blir lovet.

Men de seks samtalene kinesiske myndigheter hadde hatt med utsendinger for den tibetanske eksilregjering, hadde kun bidratt til å bringe Dalai Lamas fredslinje i diskreditt hos mange tibetanere. Kinesiske myndigheter viste ingen vilje til reelle kompromiss. Isteden virket det som de halte ut tiden i påvente av Dalai Lamas død, ut fra en tro på

at han representerte det siste hinder for full integrering av Tibet i det kinesiske samfunn. Wang fremholdt at Dalai Lamas død vil gjøre det langt vanskeligere for kineserne. Da vil Tibet ikke lenger ha noen sterk modererende kraft, ingen bremse som kan hindre den latente volden i å slå ut i full blomst.

Slik er situasjonen i Xinjiang, Tibets muslimske nabo, der kampen for uavhengighet er langt mer aggressiv og til dels voldelig enn i Tibet, og der det ikke finnes noe åndelig samlingspunkt som kan moderere disse kreftene.

Få dager senere fikk kinesiske myndigheter smake hva de kanskje har i vente dersom de ikke legger om kursen. For oss kom det først som en melding fra reisebyrået om at de tre viktigste templene i og rundt Lhasa nå var stengt, så våre planlagte besøk dit kanskje ikke ville kunne gjennomføres. Et par dager senere leste vi om angrep på han-kinesiske forretninger, og jeg tenkte jeg skulle sjekke at hotellene vi skulle bo på, var drevet av tibetanere. Det tok litt tid før det ble klart at reisen til Tibet overhodet ikke kunne gjennomføres slik den var planlagt.

Det finnes mange versjoner av hva som egentlig skjedde. I hvilken grad var opptøyene provosert frem av kinesisk politisk voldsbruk og dårlige oppførsel? I hvilken grad var de utslag av etnisk, sosial og økonomisk betinget tibetansk vold? I hvilken grad var kinesiske politi- og militærstyrkers reaksjon preget av vold og drap, og i hvilken grad var den tvert imot preget av overdreven tilbakeholdenhet? Vi skal komme tilbake til disse spørsmålene senere.

ET ANNET TIBET

Den for oss mest umiddelbare konsekvens var i hvert fall at Tibet ble stengt for alle utlendinger (og for de fleste kinesere også). I april 2008 ble det overraskende kunngjort at Tibet igjen ville bli åpent for turisme fra 1. mai, men dette ble snart avkreftet.

Våre flybilletter til Beijing var allerede kjøpt, og vi hadde ingen bedre ting å foreta oss enn å forsøke å komme inn i tibetanske områder utenfor det som nå kalles Tibet Autonomous Region. Vi fløy til Xining, hovedstad i Qinghai-provinsen, som grovt sett tilsvarer det gamle Amdo-prefektoret i Tibet. Xining er en han-kinesisk enklave i det som ellers er et etnisk komplekst område, der ulike muslimske grupper (hui, salar, tu m.fl.) og han-kinesere deler plassen med det som i hvert fall en gang var et tibetansk flertall.

Herfra fikk vi gleden av å besøke det meget fremtredende Kumbum-klosteret, der Tsongkhapa, grunnleggeren av den dominerende retning innenfor tibetansk buddhisme (gelukpa), ble født i år 1357. Vi fikk oss også en tur rundt den fascinerende hellige saltvannsinnsjøen Kokonor, der vi både kunne se halvnomadiske tibetanske bosetninger og tibetanske pilegrimer på deres langsomme ferd rundt innsjøen. Pilegrimene går først et stykke til fots og legger så fra seg bagasjen før de går tilbake til utgangspunktet, slik at de kan gå den samme strekningen på nytt, denne gang ved å legge seg ned i full kroppslengde i en slags bønnestilling, for deretter å reise seg opp og legge seg ned på ny et par meter lenger frem. Det tar uker før de er rundt den svære sjøen.

Da vi spurte vårt kinesiske reisebyrå om vi kunne besøke Taktser, stedet der Dalai Lama ble født, var svaret imidlertid temmelig entydig: "Vi skjønner hvorfor dere vil dit, men det er dessverre ikke mulig nå. Det er for deres egen sikkerhets skyld." Det samme svaret kom på forespørsler om andre tibetanske områder. Kinesiske myndigheter er konsekvente i å ikle sine forbud en drakt av kvelende omsorg.

IDYLL MED SPREKKER

Vi klarte oss imidlertid fint uten reisebyrået. Vi dro ganske enkelt til bussholdeplassen, kjøpte billetter og tok den lokale bussen til en av de tibetanske småbyene vi ønsket å besøke. Vel fremme tok vi inn på et hotell vi hadde fått anbefalt. I utgangspunktet virket alt rolig. Folk var hyggelige og virket som de hadde det bra. Selv om jeg var den eneste vesterlendingen i

Av grunner som vi ikke helt forsto, var det tydelig at mange munker fikk tillit til oss og viste oss ting som turister ikke normalt får se

området, reagerte verken kinesere eller tibetanere på mitt nærvær. Hadde ikke opptøyene i mars gjort noe inntrykk her i denne lille tibetanske avkroken?

Én ting gjorde det klart at så ikke var tilfelle: oppbudet av bevæpnet politi og militære. Ikke bare var det mange av dem, men det var tydelig at de var opptatt av å bli sett og hørt. Ikke minst våknet vi tidlig om morgenen av store rekker av soldater, som løp taktfast gjennom gatene og ropte uforståelig i disiplinert kor utover byen. De fleste tibetanere brydde seg knapt om deres nærvær, men av og til kunne vi se en og annen munk eller lekmann som så langt og spottende etter dem.

At et vesterlandsk ansikt var dukket opp i byen, lot verken politi eller militære til å ta notis av. Selv ikke da jeg tok bilder av dem, var det noen tegn til reaksjon.

Vi hadde et par uhyre fine dager, der vi ble godt kjent med deler av lokalbefolkningen, deriblant flere munker. Noen av dem kunne vi snakke med på kinesisk, andre behersket kun tibetansk, men språkbarrierene var ikke et hinder for viktige møter.

Vi ble vist rundt i templer og landsbyer og ble tatt med inn i private hjem og munkeceller. Vi fikk et forhold til de lokale kunstarter og ble servert nydelig tibetansk mat. Av grunner som vi ikke helt forsto, var det tydelig at mange munker fikk tillit til oss og viste oss ting som turister ikke normalt får se, og som utvilsomt ville gitt dem problemer om de var blitt oppdaget av politi eller myndigheter.

ER DERE JOURNALISTER?

De fleste etterlot ingen tvil om at deres lojalitet

lå hos Dalai Lama, og at de kun hadde forakt til overs for det kinesiske kommunistparti. De virket ikke engstelige ved tanken på at slike uttalelser kunne bli overhørt, til tross for at de tok det som en selvfølge at klostrene var infiltrert av kommunistspioner i munkedrakt. De fortalte villig vekk om opptøyer i byen tidligere på året (før opptøyene i Lhasa), den gang noen munker og en rekke sivile tibetanere var blitt arrestert, men så ble sluppet fri igjen da et større antall munker demonstrerte foran politistasjonen.

Innimellom møtte vi dog en annen, mer skeptisk og mistenksom, holdning. "Er dere journalister?" Både tibetanske munker og enkelte kinesere var tydeligvis ikke begeistret for tanken om at journalister skulle snuse rundt i området nå i denne meget sensitive perioden.

Etter et par dager flyttet vi til et lite og primitivt, men hyggelig hotell drevet av en tibetansk familie. Her var det ingen dusj, og alle beboerne delte det samme toalettet. Veggene til naboen var ikke akkurat lydisolert. Men verandagangen utenfor rommet vårt hadde fin utsikt over andre tibetanske boliger og fjellene i det fjerne, og vertskapet var hyggelig.

UNNTAKSTILSTAND

Dagen etter leide vi en drosje og besøkte en fascinerende landsby noen timers temmelig utfordrende kjøretur unna. På veien besøkte vi både templer, nomadebosetninger, vakre naturområder og noen varme kilder, der badegjestene resiterte hellige buddhistiske tekster med dyp røst mens de plasket rundt i det forhåpentligvis helsebringende vannet.

“Ikke bli gående i gatene, for da får jeg bare nye telefoner, og så må jeg stille opp igjen, akkurat slik jeg måtte i natt.”

Da vi spiste lunsj i landsbyen vi besøkte, mottok imidlertid drosjesjåføren en telefon med beskjed om at det nå var innført unntakstilstand i småbyen der vi bodde. Hovedveien inn til byen var stengt, så vi måtte ta en sidevei inn.

Da vi kom dit, var det ingen tvil om at noe var skjedd. Mange av gatene var fullstendig stengt for trafikk, deriblant den vårt hotell befant seg i. Overalt var det store kontingenter av bevæpnet politi og soldater. Drosjen stoppet i god avstand til sperringene, og vi tok en omvei til hotellet i håp om å unngå sperringene. Det klarte vi ikke. Men som før var det ingen som lot til å reagere på tilstedeværelsen av et vesterlandsk ansikt. Vi kom oss til hotellet og fikk første versjon av hva som var skjedd. Noen som var sluppet ut av fengsel etter opptøyer tidligere på året, var igjen blitt arrestert, deriblant tre munkar. Nå var det kommet til nye demonstrasjoner, nye arrestasjoner og altså et ganske gedigent oppbud av politi og militære. Templene var stengt for alle besøkende.

Vi hadde forlenget planlagt å reise videre dagen etter. Men først hadde vi tenkt å klatre opp til det vi trodde var en meditasjonshule i fjellene (men som senere viste seg at var et slags mini-tempel). Nå kikket vi over mot fjellkanten fra hotellverandaen, og der sto det tre urørlige figurer. De sto så stille at det tok tid å oppfatte at de var soldater (eller kanskje politi) som passet på stien mellom templene nede i byen og mini-tempellet oppe i fjellkanten. Morgenens etter var det blitt syv av dem, to grupper på tre, som sto dødsstille på hver sin plass, og en som gikk mellom de to gruppene.

Blink fra det som må ha vært kikkerter, gjorde det klart at de holdt utsyn over hele byen. Det var nå opplagt at vårt besøk til mini-tempellet måtte avlyses.

Vi spiste en sen middag på en kinesisk restaurant, men stemningen i gatene var nå mer nervøs, mange holdt seg tydeligvis hjemme, og mange butikker og restauranter stengte tidlig.

Og det var altså denne natten vi fikk besøk. Klokken var to da de banket seg frem til vår dør. Og så gikk det noen minutter før de lukket døren og ba oss vente der inne.

LOVBRUDD

Det tok omlag et kvarter fra vi fikk beskjed om å vente, til de banket på igjen. Denne gangen var politimennene ledsaget av en kvinnelig overordnet fra politistasjonen. Hun ba også om å få se våre pass, og gjorde det klart at hun ville ta dem med til politistasjonen. Dit ble vi bedt om å komme morgenen etter for å plukke opp passene og så forsvinne ut av byen. Vi fikk klar beskjed om at vi hadde brutt loven ved å overnatte på et hotell som ikke hadde rett til å ta imot utlendinger, og ved at vi ikke hadde registrert oss på den måten loven tilsier. (Dette er lover som normalt ikke praktiseres, men i en situasjon som denne kommer de til god anvendelse for myndigheter som har behov for å “ha noe” på en.)

Vi ble også foreholdt at vi ikke måtte engasjere oss i handlinger som var i strid med vår status som turister, som for eksempel å foreta intervjuer eller gjøre videoopptak. (Igen lover som til vanlig ikke praktiseres, og som jo ville hatt litt underlige konsekvenser

for turister som gjerne vil videofotografere litt fra sin reise i Kina.) Hun gir meg sitt mobilnummer og noterer mitt, og så går de alle sin vei.

Bankingen på dører i nabolaget fortsetter utover natten, mens vi for alle tilfellers skyld fjerner bilder som kan bli andre til ulempe om de skulle bli oppdaget. Navn og adresser på folk vi har møtt, sørger vi også for å skjule. Og siden videoopptak har vært nevnt spesielt, fjerner vi de små videosnuttene vi har tatt med digitalkamera. Så sover vi noen timer til, før vi står opp, utveksler noen ord med hotellverten og begynner å gå mot politistasjonen.

Vi var knapt kommet halvveis da den kvinnelige overordnede ringte på mobiltelefonen. Vi trodde først det var for å skynde på oss og forsikret om at vi var på vei. Men snart ble det klart at hun overhodet ikke ville at vi skulle komme til politistasjonen. "Bare vent der dere er nå, så kommer jeg i bil med passene deres." Og det gjorde hun. Tonen var nå meget høflig og imøtekommende. Vi fikk skyss tilbake til hotellet og tilbud om skyss ut av byen. Da vi forsikret om at vi ville reise umiddelbart etter frokost, og at vi allerede hadde ordnet med transport, slo hun seg til ro med det. "Ikke bli gående i gatene, for da får jeg bare nye telefoner, og så må jeg stille opp igjen, akkurat slik jeg måtte i natt," nærmest tryglet hun. Lokalbefolkningen var enig. Både hoteleieren og hun vi kjøpte frokost av, anbefalte oss å reise nå og heller komme tilbake en annen gang.

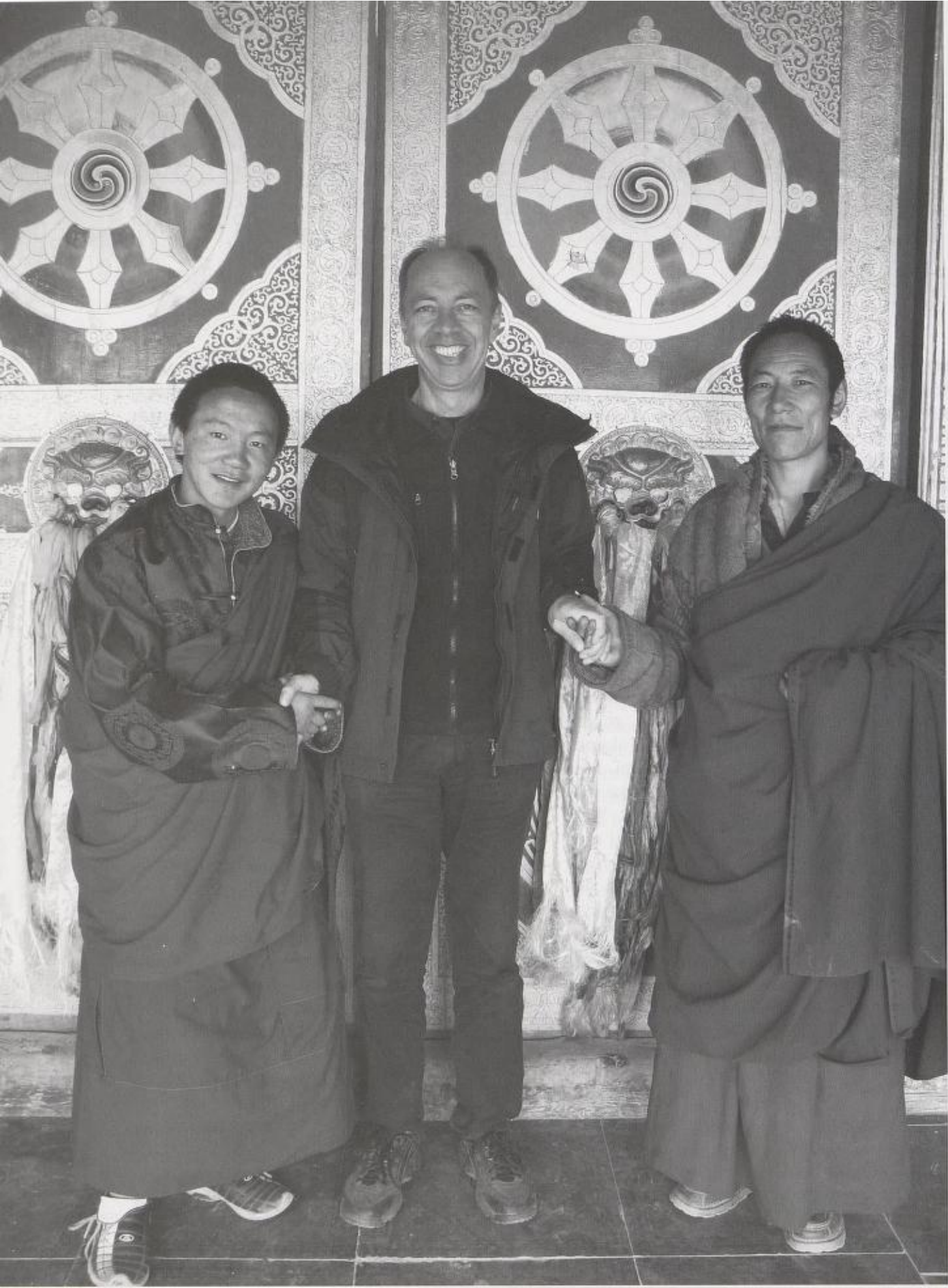
Det kan også ha vært en annen grunn til at politikvinnen ikke ville vi skulle komme til politistasjonen. Det var jo der de arresterte

ble holdt til fange, og det var der de som ville demonstrere for å få løslatt fangene, samlet seg. Det ville ikke vært noen god reklame overfor utenlandske gjester. Noen dager senere ringte vi henne og fortalte at vi nå var langt unna tibetanske områder. Hun var da overmåte imøtekommende, nesten takknemlig for det hun oppfattet som vår velvilje, helt til vi spurte om de som hadde banket på hos oss, var politi eller soldater – det er ikke alltid lett å skille. Svaret var da kort og forretningsmessig: "De var alminnelig politi, tilhører byrået for offentlig sikkerhet her på stedet."

SISTE REIS

Vi hadde en flott reise over fjellet inn i naboprovinser. På veien lot vi drosjesjåføren vente mens vi klatret opp til et fjerntliggende tempel i den gamle nyingma-tradisjonen langt oppe i fjellet. Vi traff nomadiske gjetere på veien, så en slags meditasjonshule der vi ble fortalt at det bodde en eremitt som selv de lokale munkene ikke fikk lov til å besøke, fikk hjelp av en ung tibetansk jente til å finne frem til inngangen på tempelet, og traff noen unge munkere som tilhørte tempelet.

"Hvor lenge mediterer dere hver dag?" "Fem timer." "Sammenhengende?" "Nei, en time om gangen." Vi ble servert en form for momo, i dette tilfelle en lokal variant av flatbrød som ikke var noen liten utfordring for tennene. Vi ble vist rundt i tempelet, og deretter tatt med til stedet der tempelets hellige grunnlegger hadde mediteret. En fordypning i en av stenene der ble forklart som et resultat av at han hadde lent sin albue mot stenen mens han mediterte. Til slutt ble vi vist en annen vei

Forfatteren tas godt vare på av to munkar fra Nyingma-sekten i et tibetansk kloster ved vestenden av Kokonor-sjøen, en saltvannsinnsjø som tiltrekker seg mengder av pilegrimer hele året.

ned, langt brattere og vanskeligere, men også mye raskere, og den eneste måten vi kunne klare å holde vår avtale med drosjesjåføren om å være tilbake etter to timer.

PASSASJERBYTTE

Etter at vi hadde krysset provinsgrensen, var det tydelig at sjåføren ble litt nervøs. Det kjørte en politibil et stykke foran oss, og etter en stund så vi en bak oss også. På et tidspunkt kom en lokal drosje i motsatt kjøreretning og fikk vår sjåfør til å stoppe. De to sjåførene ble tydeligvis enige om å bytte passasjerer, slik at den lokale sjåføren kunne ta oss med dit vi skulle, og vår opprinnelige sjåfør kunne ta med de andre passasjerene til dit vi kom fra. Ikke bare ville sjåførene spare tid på det, men fordi sjåførene kun hadde lov til å kjøre innen egen provins, ville de kunne unngå trøbbel med politiet.

Akkurat slik gikk det ikke. For nå ankom politiet og ba begge biler følge dem til politistasjonen, med passasjerene i. Sjåførene i begge biler fikk en skrape, men slapp fra det uten straff eller bøter. Vi ble tatt med inn på kontoret til et slags forhør. Som utlendinger viste det seg nemlig at vi slett ikke hadde lov til å reise til denne byen. Selve forhøret var svært uskyldig, med noen enkle spørsmål om når vi ankom Kina og vår reiserute videre. Og politiet her var nesten overstrømmende høflig. Den ene av politibetjentene var tydelig glad for å ha en anledning til å snakke med en vesterlending. Han var etnisk tibetaner, tidligere munk, snakket flytende engelsk (og tibetansk og kinesisk i flere varianter), var meget belest og filosofisk orientert, og

betrodde oss at han skulle gifte seg ved slutten av året, med en tibetansk jente som kom fra samme landsby som han, men som nå bodde i England. Han hadde truffet henne på nettet og aldri sett så mye som et fotografi av henne, men var allerede full av forventningsfull kjærlighet. Han hadde tidligere angret på at han gikk ut av munkelivet, men nå skulle tydeligvis det verdslige liv leves til gagns.

Jeg spurte om jeg kunne stille ham et sensitivt spørsmål, og han sa først ja, men idet jeg forberedte meg på å spørre hvorfor kinesiske myndigheter var så opptatt av å rakke ned på Dalai Lama, la han til: "Men ikke om politikk."

ERFARINGER MAN IKKE GLEMMER

Etter å ha bekreftet forhørene med både signaturer og fingeravtrykk ble vi høflig, men bestemt brakt til bussholdeplassen. Vi forsøkte å få aksept for at vi kunne reise sydover, til andre tibetanske områder, men fikk klar beskjed om at de var stengt. "Hva med Jiuzhaigou nasjonalpark, den er da åpen?" "Den er åpen for innreise fra syd, men ikke herfra. Dere må dra til Linxia." Dermed ble vi satt på en buss til et sted vi knapt hadde hørt om, og i hvert fall aldri noensinne hadde hatt planer om å besøke, en by med blandet hankinesisk og hui-muslimsk befolkning, med nesten ingen tibetanere.

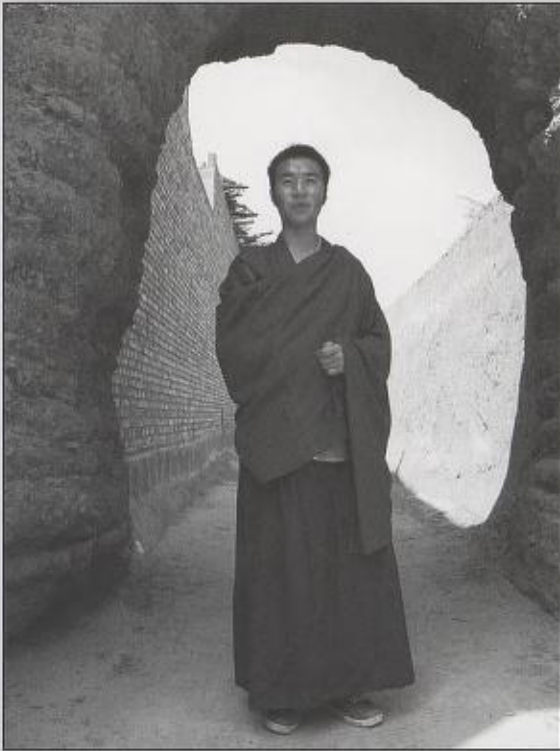
Dagens annet møte med politiet hadde satt et effektivt punktum for vårt lille eventyr inn i en fascinerende tibetansk verden. Samtidig hadde møtene med politiet gitt oss interessante erfaringer som vi neppe vil glemme. ■

Slå ikke en munk!

Hva utløser opptøyer i Tibet? I kinesiske fremstillinger er det alltid tibetanerne som begynner, enten et lite mindretall av pøbler eller munkesom handler på ordre fra Dalai Lama. I tibetanske fremstillinger starter det hele nesten konsekvent med at kinesisk politi forstyrrer klostrenes religiøse aktiviteter og mishandler, arresterer, torturerer, skader eller i verste fall dreper munkes eller nonner.

Slik var det også i Lhasa i mars 2008. Kineserne skylder vekselvis på lokale pøbler og på Dalai Lama, mens tibetanere hevder at demonstrerende munkes og nonnes ble tvunget tilbake til klostrene, som så ble stengt og fikk begrenset tilgang på vann og føde. Da det kom til åpen konfrontasjon mellom munkes og politi i Lhasas gater, var en grense nådd, og de forholdsvis fredelige demonstrasjonene ble til voldelige opptøyer.

Munkes og nonnes er hellige, og synet av overgrep mot denne gruppen vekker et vilt raseri i store deler av den tibetanske befolkning. Dette er ikke unikt for tibetanere, men gjelder hele den buddhistiske verden. Militærregimet i Burma har et lignende problem som kinesiske myndigheter, for de få gangene burmesiske munkes går ut i gatene og demonstrerer, mister myndighetene all legitimitet i folkets øyne. Burma er også ett av flere land i Sør- og Sørøst-Asia der meditasjonsbevegelser for lekfolk har spilt en viktig politisk rolle – med utgangspunkt i klosterkulturen.

Munker og nonner har ikke noen sentral plass i norsk kultur, men mange nordmenn kjenner lignende følelser for det som er hellig. Det er vanlig å reagere langt sterkere på en påsatt kirkebrann enn på en påsatt brann i en hvilken som helst annen bygning. Den gang vikingene herjet i England og på kontinentet, var noe av det som sjokkerte lokalbefolkningen mest, at de lot til å mangle enhver respekt for det som var hellig. De brente og raserte kirker og klostre og voldtok, drepte og tok til fange nonner og munkere. Som flere har påpekt har moderne mediers bilder av kinesisk politi som slår hardt ned på fredelige munkere og nonner i Tibet, bidratt sterkt til sympatien for tibetanerne i Vesten. Det hellige er en sterk kraft, som man ikke tukler med uten konsekvenser.

Selv om det utvilsomt er stor forskjell på graden av brutalitet, opplever mange tibetanere kinesiske myndigheter som nesten like respektløse som den europeiske lokalbefolkningen i sin tid opplevde vikingene. Kineserne tilhører et i utgangspunktet ateistisk politisk system, og myndighetene er vant til å kunne styre religiøse institusjoner med hard hånd. De kan ha vanskelig for å forstå den hengivenhet tibetanere føler overfor egen religion. Lignende konflikter eksisterer også innen selve Kina, men lar seg i hvert fall på overflaten stort sett løse gjennom forhandlinger. I Tibet er rommet for dialog og meglings mer begrenset, fordi konfliktene gjerne kobles til etniske motsetninger, og den gjensidige forståelse og tillit er langt lavere. ■

Patriotisk opplæring tvinger munkene til å kritisere Dalai Lama under trossel og lag med elektriske batonger

Hva skjedde i Rebkong?

Hvordan kan vi skille sannhet fra løgn og løse rykter i forsøket på å finne ut hva som skjedde og stadig skjer i Tibet? Noen norske skribenter snakker som om vestlige medier er like upålitelige og fordomsfulle som kinesiske. La oss se hvordan hendelsene i småbyen Rebkong en aprildag i 2008 ble dekket av kinesiske, eksiltibetanske og vestlige kilder.

Enkelte nordmenn har i de siste årene sett det som sin oppgave å avsløre vestlige mediers skjeve informasjon om Kina. Etter Tibet-opptøyene i mars i fjor fikk de vann på mølla. Ikke bare var situasjonen i seg selv uoversiktlig, men de fleste vestlige journalister hadde liten kunnskap om Tibet og kanskje en vel naiv tro på at alle tibetanere er like fredelige som Dalai Lama.

Det tok tid før de forsto at kinesisk politikk lenge lå lavt mens tibetanere gikk amok i Lhasas gater, ikke omvendt. Det fantes også eksempler på vestlige mediers manipulasjon av billedmateriale, der for eksempel gamle bilder fra politiaksjoner i Nepal ble utgitt for å avbilde kinesisk politisk undertrykkelse av tibetanere. Kanskje har kritikerne rett i at noen til og med manipulerte bilder og

"Can everybody please remember the stinking face of Tibetan separatist Woesser below. Whoever sees her, beat her hard like a dog in the water (bad person)." Skrevet av en hacker som brøt seg inn på Woessers *Middleway blog*.

innhold ikke bare for å lage en journalistisk "god sak", men også for å skape anti-kinesisk opinion.

Artikkelen "Reise i okkupert land" i dette nummeret av *Dyade* beskriver fra innsiden hendelser i den lille byen Rebkong i midten av april 2008, omkring en måned etter uroen i Lhasa og mange andre steder i Tibet. Siden har vi forsøkt å supplere våre subjektive og personlige inntrykk med det vi har kunnet finne av stoff om hva som egentlig skjedde. Vi har blant annet gått til følgende kilder:

- den offisielle lokalavisen Qinghai Daily
- den tibetanske skribenten Woessers blogg
- eksiltibetanske nettnyheter på phayul.com
- ulike vestlige medier og nettsted

Hvor har vi vært i stand til å finne pålitelig informasjon om hva som egentlig skjedde?

WOESSERS BLOGG

En svært innholdsrik kinesisk kilde er skribenten Woessers blogg. Woesser er en kvinnelig tibetansk (men kinesisk-språklig) poet og forfatter bosatt i Beijing med sterke meninger om kinesiske myndigheters behandling av tibetanerne. Hennes blogg er stort sett utilgjengelig for kinesiske internettbrukere og blir fra tid til annen hacket av kinesiske myndigheter.

Fra midten av mars 2008 samlet hun all informasjon hun kunne om opptøyer i hele det tibetanske området. Samlingen er siden utgitt i bokform på Taiwan. Det meste finnes også i engelsk oversettelse ulike steder på internett. For 17. april leser vi:

En gruppe munkers fra Rongwo-tempelet i Tongren [=Repkong] ... krevet løslatelse av tidligere arresterte munkers, og selv om de ikke gjennomførte noen form for protest, men bare kom med en fredelig anmodning, ble myndighetene rasende og sendte mot dem bevæpnet spesialpoliti og militærpoliti, som slo og arresterte folk i hytt og pine. Den over 70 år gamle tulku (levende buddha) Khaso, som nyter stor anseelse i området, ble tilkalt for å roe gemyttene, men ble selv slått til blods i hodet og arrestert. Tibetanske kvinner som så hva tulkuen ble utsatt for, gråt og ropte "Vår tulku blir slått ihjel", og stormet til for å redde ham, men ble selv arrestert. Folk som bodde i nærheten forsøkte også å roe gemyttene, men ble også alle arrestert, den yngste av dem bare 15 år gammel, den eldste 75. 75-åringen tryglet soldater og politi om å stanse volden, men ble slått ned av deres køller og dratt av gårde. Over hundre munkers og lekfolk ble arrestert og presset inn i

Patriotisk opplæring tvinger munkene til å kritisere Dalai Lama under trussel om slag med elektriske batonger

fire lastebiler, hvor de ble bundet med piggråd på hendene, noen så hardt at piggråden stakk dem til blods. Deretter brøt store mengder soldater og politi seg inn i Rongwo-klosteret, hvor de brutalt slo og arresterte andre munkene, ransaket munkeceller, konfiskerte DVDer og bilder av Dalai Lama, ødela eiendeler og stjal munkenes verdisaker – selv teblader tok de med seg i farten. Ifølge noen opplysninger ble så mange som 430 munkene og lekfolk arrestert i Rebkong denne dagen. I tillegg til Khaso ble også tulkuen Xiangze arrestert.

Bloggen forteller videre om rasende reaksjoner fra tibetanere både innenfor og utenfor det politiske systemet, og om hvordan noen av de arresterte senere på dagen ble løslatt, deriblant Khaso, som imidlertid ble sendt rett på sykehus for å få behandling for sine skader.

I de påfølgende dager får vi høre hvordan over 400 personer fremdeles holdes i fengsel, hvordan over tusen soldater og politi besetter Rongwo-klosteret og hindrer munkene i å bevege seg inn og ut, samt hvordan "patriotisk" opplæring tvinger munkene til å kritisere Dalai Lama under trussel om slag med elektriske batonger. To uker senere forlater så med ett over tusen soldater og politi helt uventet byen (men antall sivilkledd politi øker), og alle unntatt 17 arresterte munkene slipper fri.

RELATIVT PÅLITELIG

Woeser er en engasjert skribent med sterke følelser. Hun forsøker ikke å fremstå som nøytral nyhetsjournalist. Men i store trekk stemmer hennes fremstilling med det vi

selv rakk å se og høre før vi måtte forlate Repkong om morgenen 18. april. Vi har ingen mulighet til å sjekke alle detaljer, og tall kan være overdrevne og unøyaktige. Men Woesers blogg fremstår i denne sammenheng som en relativt pålitelig kilde.

Det betyr ikke at den ikke har sine svakheter. Med få unntak legger den ansvaret for volden på andre enn tibetanere, også i de tilfellene der tibetaneres egen oppførsel opplagt har vært en utløsende faktor. Det blir ekstra tydelig når vi går inn på forhistorien for hendelsene som er beskrevet over. Den går tilbake til opptøyer som fant sted nesten to måneder før hendelsene over, og flere uker før uroen i Lhasa og andre steder brøt løs:

21. februar forstyrret soldater og politi en seremoni ved Rongwo-klosteret og skapte stor misnøye blant tibetanske munkene og lekfolk; dessuten kom det under nyttårsfeiringens lanternefest samme kveld til konflikt mellom tibetanere og muslimer, og et hundretalls tibetanere protesterte og ropte slagord der de krevde religionsfrihet og ønsket Dalai Lama et langt liv. De lokale myndigheter spredte menneskemengden med tåregass og arresterte i hytt og pine over 200 munkene og lekfolk. Dagen etter gjorde arrestasjonen av munkene det umulig å gjennomføre nyttårsseremonier ved Rongwo-klosteret, og et tusentalls tibetanere samlet seg til en stor demonstrasjon, der de krevde å få løslatt de over hundre arresterte tibetanerne. Under slikt press kunne ikke lokale myndigheter annet enn å frigi alle de arresterte samme kveld, men tre munkene og en eldre person var hardt skadet av slag og ble sendt til provinsssykehuset for øyeblikkelig hjelp.

15. april ble noen av de frigitte munkene igjen arrestert, og det var utgangspunkt for de første protestene to dager senere.

Godt skjult i denne fortellingen forekommer en halv setning om "konflikt mellom tibetanere og muslimer". Vi hørte om den allerede mens vi var i Rebkong. Det var en litt hard priskrangel mellom en hui-muslimsk ballongselger og en tibetansk gutt, der kinesisk politi endte med å arrestere tibetaneren, men ikke hui-muslimen. Mange detaljer i episoden var ikke spesielt flatterende for det tibetanske miljøet, som vi skal komme tilbake til under.

Men når det er sagt, er Woesters blogg en svært viktig kilde til detaljert informasjon

både om det som skjedde i Rebkong i april og i hele det tibetanske området våren 2008. Det er ikke for ingen ting at den ble mye brukt av internasjonale medier og tibetologer.

TIBETANSKE EKSILNYHETER

En annen viktig kilde er web-nyhetene på phayul.com, som utgis av eksiltibetanere i India. Mens Woesters blogg er redigert og supplert i ettertid, kan vi på phayul.com den dag i dag lese nyhetene slik de fremsto 17. april, samme dag som hendelsene fant sted:

Omkring klokken 11 (Beijing standardtid) i dag demonstrerte 22 munkar fra Rongwo-klosteret fredelig i Rebkong-markedet og krevde

løslatelse av tre munkere (Lobsang Dhondup, 20 år; Drakpa, 28 år; Lobsang Dhondup, 30 år), som var blitt arrestert 13. april 2008 for deltagelse i en fredsmarsj 16. mars 2008.

Denne gjengivelsen av starten på det hele er mer detaljert enn Woesers, men noen av detaljene er kanskje ikke så nøyaktige som de virker. Hvis den gjennomarbeidede versjonen av Woesers blogg er riktig, ble de tre munkene (og noen lekfolk) arrestert den 15. og ikke den 13. april, og bakgrunnen var deres deltagelse i opptøyene i februar, ikke de i mars. Slike detaljer er i seg selv kanskje uvesentlige, men siden tallet på døde i Lhasa i midten av mars er et stort stridsspørsmål, er tall likevel verdt å merke seg. (Kinesiske myndigheter hevder 19 døde under opptøyene i Lhasa, mens tibetanske eksilmyndigheter har operert med tall mellom 100 og 200.)

Den videre fremstilling på *phayul.com* stemmer i hovedtrekk med Woesers, men igjen med flere tilsynelatende nøyaktige tall. At Khasos alder er oppgitt til "80" snarere enn "over 70", er igjen en uvesentlig detalj. Av større betydning er det at anslaget over arresterte er satt til 80, mens Woesers tall er "opptil 430".

Allerede dagen etter kommer imidlertid *phayul.com* med supplerende opplysninger. Her omtales politiets storming av Rongwo-klosteret, og det sies at politiet "tok med seg 4/5 av klosterbeboerne – omkring 200 personer – og flere dusin lekfolk fra området, som hadde forsøkt å hindre politiet i å anholde munkene. Slår vi sammen de 80 arresterte fra meldingen dagen før med

de 200 munkene og flere dusin lekfolk fra denne meldingen, nærmer vi oss tallet fra Woesers blogg.

Woeser er utvilsomt en viktig kilde for *phayul.com*, og forskjellen mellom de to skal ikke overdrives. Snarere er det trolig at Woeser over tid har fjernet fra sin blogg noen av de tallene som ikke har latt seg bekrefte, mens *phayul.com* ikke har redigert noen ting i ettertid. De to lider også av lignende svakheter: en til tider mer emosjonell tone enn det man vanligvis regner er forenlig med nøytral og kritisk journalistikk, og en tendens til å utelate informasjon som kunne antyde tibetansk medansvar for voldelige hendelser. Også *phayul.com* refererer til den tidligere oppstanden i februar, men uten å nevne konflikten mellom tibetanere og hui-muslimer med et ord.

Fordelen med *phayul.com* er at den ofte bringer artikler fra eksterne kilder, og disse kildene bringer av og til inn andre perspektiver og detaljer enn deres eget nyhetsstoff.

VESTLIGE MEDIER

"Protestene i Rebkong ble ikke godt dekket av den internasjonale presse, først og fremst fordi det ikke virker som det var noen turister til stede, eller hendelsene satte dem ikke i fare," skriver den Tibet-kyndige bloggeren Dan i sin blogg *Tibeto-Logic* i april 2008. Som kanskje eneste utenlandske turister på stedet sviktet vi kanskje vårt ansvar ved å la være å rapportere om hendelsene til andre enn venner og familie.

Etter å ha blitt skremt opp av væpnet politi om natten, var vi også blitt forsiktige

Styrken i de beste vestlige nyhetsmedier: sterk vilje til også å rapportere nyheter som går på tvers av egne sympatier

med å vifte for åpent med kamera.

Viktige internasjonale nyhetsmedier, som *CNN.com* og *bbc.co.uk* og alle andre vi har undersøkt, forholdt seg til april-hendelsene i Rebkong med fullstendig taushet. Bakgrunnen var kanskje enklere enn Dan forestiller seg. På dette tidspunkt hadde de en måned bak seg med intens dekning av tibetanske opptøyer – både i Tibet og knyttet til den olympiske ilds ferd gjennom verden. Et opprør fra eller til hadde i midten av april ikke lenger nyhetsverdi. Mens både februar- og mars-opptøyene i Rebkong fant veien inn i ulike vestlige medier, var det som skjedde i Rebkong i april, en “ikke-nyhet”.

Kanskje var de over tid også blitt mer vare for å stole blindt på tibetanske kilder som *Woeser* og *phayul.com*. Allerede 20. mars trykket *CNN.com* et intervju med Economist-journalisten James Miles, som var i Lhasa under opptøyene og så massiv tibetansk vold mot han-kinesere og hui-muslimer og tilbakeholdenhet fra kinesisk politi – det diametralt motsatte av det inntrykk *CNN.com* hadde gitt bare få dager tidligere. Men dette illustrerer kanskje også styrken i de beste vestlige nyhetsmedier: en sterk vilje til også å rapportere nyheter som går på tvers av egne forestillinger og sympatier.

Derfor er også vestlige medier et viktig supplement til informative, men tross alt partiske nyhetskilder som *Woesers* blogg og *phayul.com*. Vi ser det tydelig i deknningen av det *Woeser* vagt refererer til som “konflikt mellom tibetanere og muslimer”, og som *phayul.com* overhodet ikke nevner. I en artikkel publisert i *Newsweek* 21. mars 2008 hindrer ikke journalistens sympati for

tibetanerne ham i å beskrive den utenfra sett så meningsløse krangelen mellom en hui-muslimsk ballongselger og hans tibetanske kunde:

Forrige måned brøt det ut en krangel mellom en hui-selger og en tibetaner om prisen på ballonger. Det utbruddet endte med en natt med opptøyer som satte delvis tibetanske politistyrker opp mot tibetanske innbyggere og munker. Så mange som 200 personer ble arrestert, med nye demonstrasjoner for deres løslatelse dagen etter.

I en omfattende og til dels sjokkerende artikkel om vold mellom tibetanere og hui-muslimer 23. juni 2008 nevner også *Los Angeles Times* episoden:

I februar utløste et tibetansk barns klage over hva en hui-selger tok for ballonger, kamper som omfattet tusener av mennesker.

Episoden og de påfølgende opptøyene ble beskrevet i detalj av australske *ABC News* allerede 25. februar 2008:

Noen i menneskevrimmelen ... forsøkte å intervensere og slo politifolkene, som stakk av. Rykter om at politiet hadde jult opp lokale ungdommer, spredte seg gjennom folkemengden, og mange andre politifolk ble slått og jaget, og derpå fulgte opptøyer i stort omfang.

Ifølge *timesonline.co.uk* var resultatet kaotisk: “12 eller 13 politibiler var knust. Tibetanerne angrep dem med kjepper og stener.”

Lutter idyll ved Rongwo-klosteret! Qinghai Daily valgte å overse opptøyene og skrev isteden om den eksotiske luftingen av et stort buddha-teppe.

Det er et sympatisk trekk ved vestlige medier at slike nyheter, som bryter med tilvante oppfatninger om tibetanere som ikke-voldelige, også finner plass. Samtidig kan man lure på om den strålende, om enn utilsiktede dramaturgien i dette opptrinnet var det som skapte dets "nyhetsverdi": en krangel om ballongpriser som fører til masseprotest og massearrest!

Det er påfallende at ingen av de vestlige mediene overhodet nevner det som for *Woeser* og *phayul.com* var hovedgrunnen til februar-opptøyene: det kinesiske politiets avbrytelse av viktige nyttårsseremonier ved Rongwo-klosteret. Det ville gitt en annen og litt mindre overraskende dramaturgi – en "ikke-nyhet" på linje med det som skjedde da vi besøkte området i april.

KINESISK LOKALAVIS

Vi undersøkte også den kinesiske lokalavisen *Qinghai Daily* for å se hvordan den dekket hendelsene i Rebkong. Her fant vi ingen informasjon overhodet. Hendelsene det var snakk om, fant sted 17. april, men avisen nevner dem ikke med et ord hverken 17., 18., 19. eller 20. april. Det fantes disse dagene mye annet stoff om tibetanske emner, men de var stort sett preget av propaganda mot Dalai Lama og vestlige medier og for Kinas rolle i Tibet.

Opptøyene i midten av mars var nevnt flere steder, mens de lokale hendelsene i midten av april altså var omfattet av fullstendig taushet. I dette tilfelle var det altså ikke snakk om skjev dekning, men ingen dekning – ironisk nok på samme vis som vestlige medier. Dette skyldes neppe

2月20日,农历正月十四,黄南藏族自治州隆务寺举行了一年一度盛大的晒佛活动。中午12时,约3千名精壮小伙子 and 阿卡肩扛巨幅大佛画卷及紧密相连的上千米长的哈达,在众人一路护送下,喊着唱着威风凛凛冲向西山,将巨幅的画卷铺在半山上展示。数万名中外游客和当地群众参加了晒佛活动,场面十分壮观。

本报通讯员/吕善财 记者张利锋摄影报道

bare at hendelsene denne dagen var av begrenset omfang sammenlignet med opptøyene i mars. Bare det vi så med egne øyne, var påfallende nok, med avstengte gater fylt av store mengder væpnet politi og militære, omfattende husundersøkelser midt på natten, utvisning av utlendinger osv. Om ikke myndighetene hadde sett sin interesse i å holde lokk på informasjonen, ville hendelsene utvilsomt ha funnet veien inn i området lokalavis.

Tilsvarende gjelder hendelsene 21. og 22. februar. I dagene som fulgte (22.-25. februar) nevnte *Qinghai Daily* hverken politiets innblanding i nyttårsseremoniene ved Rongwo-klosteret (som *Woeser* og *phayul.com* la vekt på) eller krangelen om prisen på ballonger (som vestlige medier la vekt på), for ikke å snakke om de omfattende opptøyene og arrestasjonene som fulgte (som alle andre kilder la vekt på). Isteden har avisen 22. februar en malerisk beskrivelse av den store seremonien der man "luffer" et gigantisk buddha-teppe ved Rongwo-klosteret to dager før – lutter idyll! De enorme konfliktene som oppsto rett etter, ble ikke nevnt.

HVEM KAN VI STOLE PÅ?

Etter å ha sammenholdt våre egne erfaringer med det vi finner i de fire ulike

forts s 43

Med kinesiske briller?

Noen norske skribenter har gått langt i å støtte Kinas versjon av forholdene i Tibet. **Morten Strøksnes** støtter i *Bergens Tidende* (12. april 2008) forbeholdsløst Kinas påstand om at "Tibet har vært en del av 'Middens rike' siden middelalderen" (se artikkelen "Den tibetanske tragedie" i dette *Dyade* for et mer nyansert syn). Han hevder også feilaktig at Dalai Lama påstår at Tibet før kinesernes ankomst var "en isolert verden av fred og tilfredshet". Strøksnes kan generelt ikke beskyldes for overdreven respekt for religion, og han beskriver ironisk Dalai Lama som en "intelligent, sjarmerende og knakende grei 'gudekonge'", som kommer fra en buddhistisk retning hvis "religiøse dogmer [ikke] står ... tilbake for kristendommens hva absurditet angår".

Professor ved NTNU **Arnulf Kolstad** klager i *VG* (16. april 2008) på "demoniseringen av Kina", og han hevder feilaktig at "ifølge kineserne var det urostiftere og ikke munkene som startet uroen i Lhasa".

(I virkeligheten hevder jo kinesiske myndigheter tvert imot at det var Dalai Lama som sto bak.) Han er imponert over Kinas ivaretagelse av viktige menneskerettigheter: sunn kost, god trim og familiefellesskap. Det mest påfallende er kanskje at han som sosialpsykolog og gammel sosialist avslutter med en hyllest til Kinas til tider svært brutale ettbarnspolitikker (som riktignok har vært mindre brutale i Tibet, fordi minoritetsgrupper får føde flere barn).

Direktør ved Institutt for fredsforskning (PRIO) **Stein Tønnesen** sier til *Nettavisen* (21. april 2008) at "Kina har fått ufortjent mye negativ oppmerksomhet i forbindelse med opptøyene som fant sted i Lhasa", og at "mediedekningen [har] vært skjev i den grad at internasjonale medier har valgt å stole blindt på opplysninger fra eksiltibetanere, mens kinesiske nyhetsmeldinger har blitt avspist som propaganda." Ifølge Tønnesen gjorde dette at "mediedekningen internasjonalt og i Kina ble totalt forskjellig, og mitt inntrykk er at begge deler ble utrolig skjevt". Hvis han er korrekt sitert, er Tønnesen dermed den som går lengst i å sette likhetstegn mellom vestlige og kinesiske mediers behandling av sannheten.

typene nyhetsmedier, virker det rimelig å konkludere som følger:

For det første er kinesiske nyheter sterkt politisk styrt og har ofte interesse av å holde informasjon borte fra offentligheten – kanskje ingen stor overraskelse, men tydeligvis nyttig å minne noen norske skribenter om.

Woesers blogg og *phayul.com* er også delvis styrt av politiske idealer, men har i denne sammenheng større interesse av å få informasjon frem til offentligheten og er viktige informasjonskilder. *Woesers blogg* er sannsynligvis den mest pålitelige, fordi mindre pålitelig informasjon er luket ut i ettertid.

Vestlige medier er mindre politisk styrt og har større respekt for idealet om å ivareta flere sider i en konflikt. Dette gjør dem over tid til langt mer pålitelige kilder enn kinesiske medier. De kan også i noen grad fungere som korrektiv til mer partiske kilder som *Woeser* og *phayul.com*. Men deres kommersielle og til dels populistiske orientering styrer i for stor grad hva som finner veien inn i spaltene. Det som ikke passer inn i en slik orientering, defineres som "ikke-nyhet".

Når det gjelder april-opptøyene i Rebkong, er *Woesers blogg*, *phayul.com* og noen få andre eksiltibetanske og menneskerettsorienterte nyhetsmedier (som *Radio Free Asia* og *Tibetan Centre for Human Rights and Democracy*) ikke bare de beste kilder til sannheten, men de eneste. Avhengigheten av tibetanske kilder er i dette tilfelle først og fremst skapt av kinesiske mediers taushet og den periodevise manglende adgang til tibetanske områder for utenlandske journalister.

I andre tilfeller, som under marsopp-

tøyene i Lhasa og andre steder, var ikke kinesiske medier like tause, men deres sterke tendens til å vri sannheten ut fra politiske forhold gjør det høyst forståelig at vestlige medier velger å stole mer på *Woeser* og *phayul.com*. I en del tilfeller ser vi også at vestlige medier er i stand til å finne frem til hendelser som hverken kinesiske eller tibetanske medier rapporterer, slik tilfelle var med ballonghistorien og andre utslag av etnisk konflikt mellom tibetanere og hui-muslimer.

FULLT AV RYKTER

Ved å stenge Tibet for reell journalistisk virksomhet sitter kinesiske myndigheter med bukten og begge endene. *Woeser* og eksiltibetanerne har opplagt gode kilder, men Tibet er også fullt av rykter, og det er ofte vanskelig å få bekreftet sannhetsgehalten i muntlige rapporter.

Ved å holde journalister unna er myndighetene fri til å definere sannheten uten sterk motbør. Samtidig kan de slå ned på unøyaktigheter i eksiltibetanernes reportasjer, som når listen over tibetanere som døde under opptøyene, visstnok skal ha inneholdt navn på personer som enten lever i beste velgående eller aldri har eksistert.

Kanskje kan norske kritikere ha rett i at vestlige mediers rapportering om Tibet ikke alltid er like objektiv. Men de som setter deres manglende objektivitet på linje med den partiløje kinesiske pressens skjevheter, har neppe tenkt igjennom hva de sier. ■

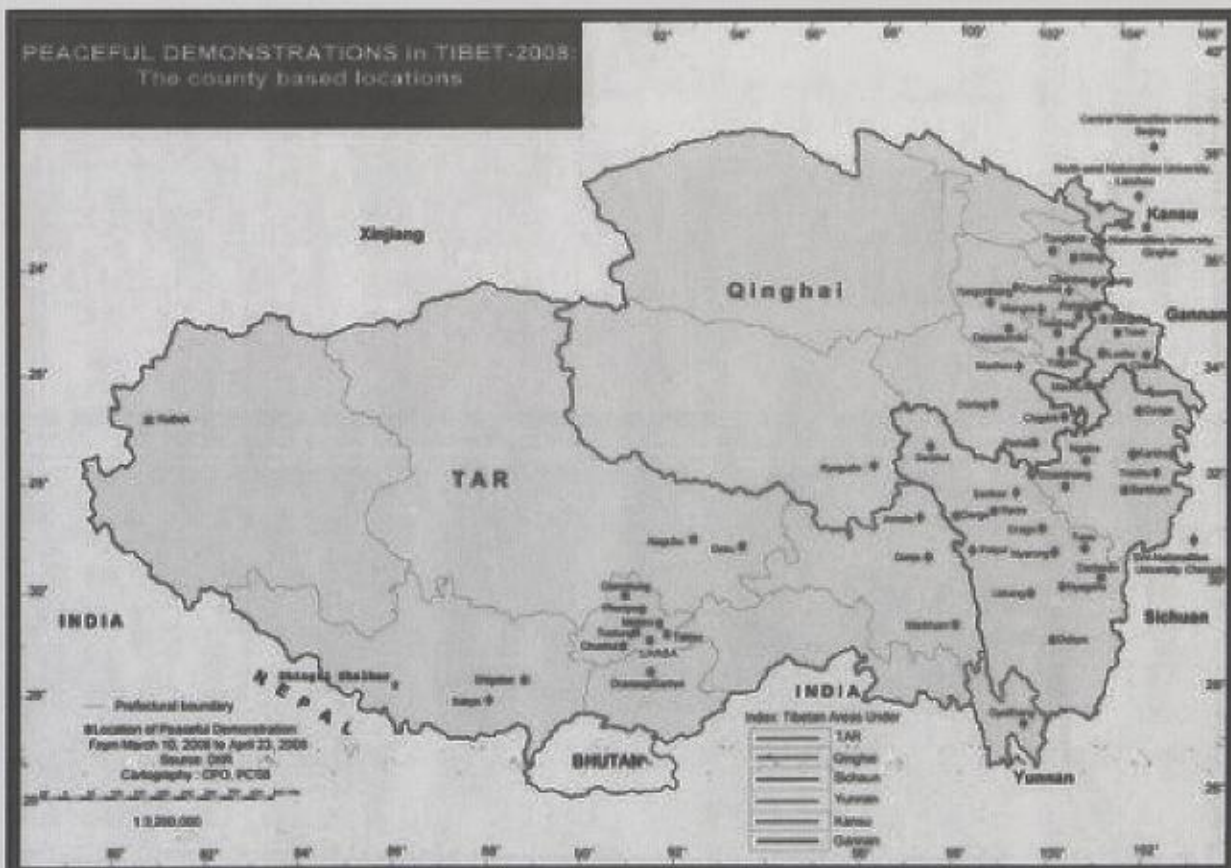
Hva skjedde i Tibet?

Hva vet vi om det som skjedde i Tibet i midten av mars 2008? Hvordan ser dette ut fra eksiltibetansk, kinesisk og vestlig side?

Vi vet at opptøyene var omfattende og alvorlige og dekket et stort område i vidt forskjellige deler av det kulturelle Tibet (se kart). I ulike deler av området fortsatte aksjonene gjennom hele året, og de fikk ny giv i mars 2009. Ingen sider i konflikten benekter dette, selv om den eksiltibetanske siden er mer opptatt av å få frem informasjonen.

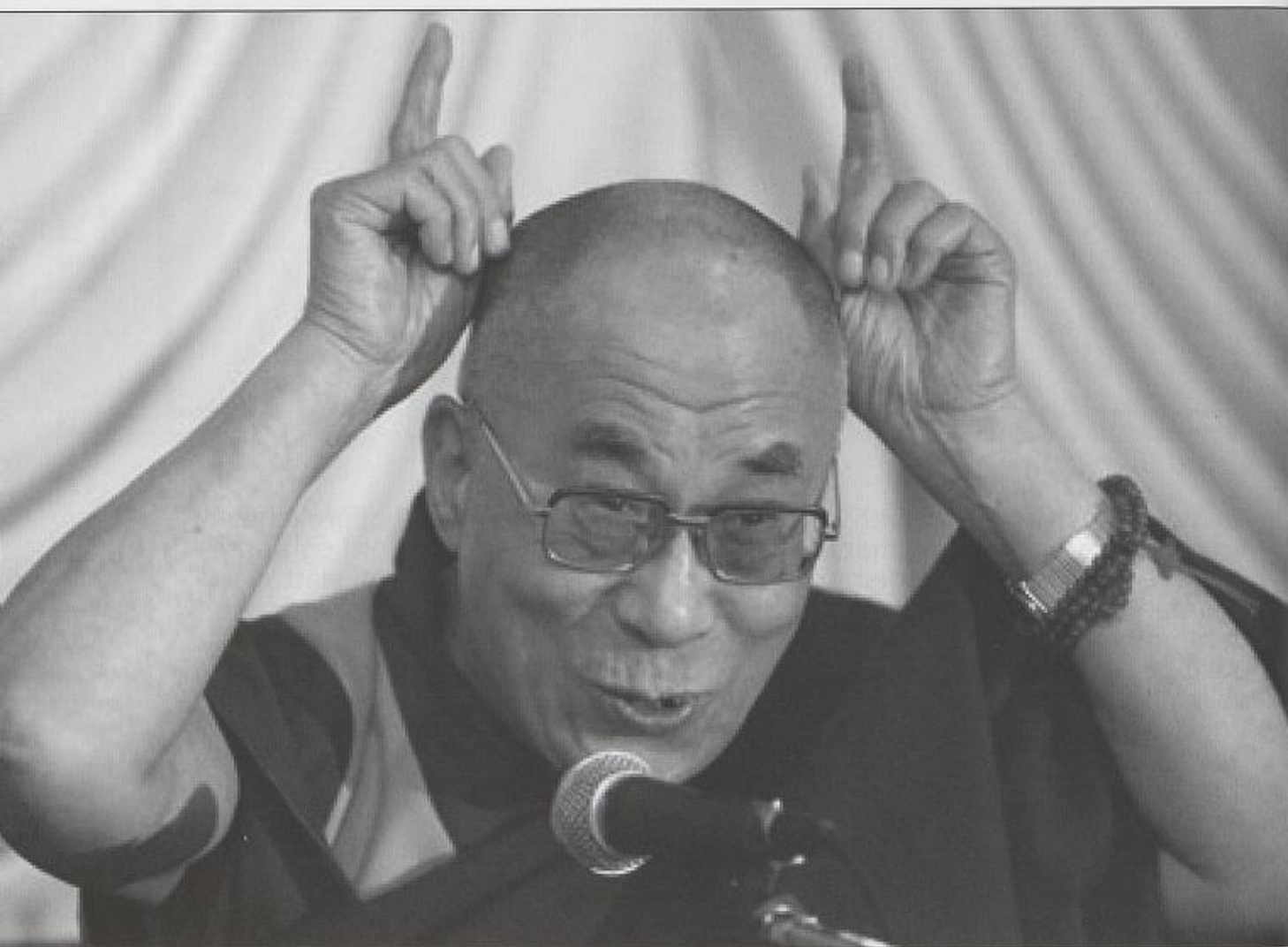
Vi vet at mange tibetanere 14. mars 2008 gikk amok i Lhasas gater, raserte og brente han-kineseres og hui-muslimers butikker og av og til gikk til angrep på personer, i noen tilfeller med døden til følge. Ingen sider i konflikten benekter dette, selv om den kinesiske siden er mer opptatt av å fokusere på det enn den eksiltibetanske siden er.

Vi vet at kinesisk politi til å begynne med var overraskende tilbakeholdende i forhold til opprørerne i Lhasa. Dette står i motsetning til de første rapportene vi fikk om hendelsene, men benektes ikke av noen sider nå. Grunnen kan ha vært frykten for dårlig image i forbindelse med OL, eller man kan ha ønsket å forsterke politi- og militærstyrkene i byen før man gikk til aksjon. Ifølge Woesser og eksiltibetanske kilder tok det likevel ikke mange timer før undertrykkelsen av opprøret startet.

En side kinesiske kilder fokuserer mindre på, er opptakten til opptøyene. I dagene fra og med 10. mars foretok munkene fra Drepung, Sera og andre klostre i Lhasa fredelige demonstrasjoner i byen. Politiet skal ha slått ned på munkene med hard hånd, jaget dem tilbake til klosterne, sperret dem inne og stengt tilgangen til vann og mat. Disse konfliktene førte også til sammenstøt mellom lekfolk og politi, og det var begynnelsen på voldshandlingene 14. mars.

Dødstallene er kontroversielle. De første rapportene om flere hundre døde i Lhasa på bare få dager, var utvilsomt bygget på rykter uten hold. Kinesiske kilder har operert med tall på rundt 19 døde i Lhasa i de dagene opptøyene der varte, og hevder at de fleste var han-kinesiske ofre for vold. Den engelske journalisten James Miles hørte ikke mye skyting i Lhasa mens han var der. Men den tibetanske eksilregjeringens nettsted tibet.net har i år publisert en liste over 107 bekreftede dødsfall som følge av kinesiske myndigheters aksjoner i hele det tibetanske området, og av dem skal omkring 40 ha blitt drept 14. mars i Lhasa (inkludert noen som døde senere av skuddskader de ble påført der og da).

Myndighetene i Norge, i tillegg til de lokale myndighetene i Norge, har uttrykt sin støtte til Dalai Lama og hans arbeid for fred og menneskelige rettigheter. Dette er et viktig bidrag til å sikre at alle mennesker har rett til frihet, demokrati og menneskerettigheter. Dalai Lama er en viktig stemme for fred og menneskelige rettigheter, og hans arbeid er viktig for alle mennesker. Han er en viktig stemme for fred og menneskelige rettigheter, og hans arbeid er viktig for alle mennesker. Han er en viktig stemme for fred og menneskelige rettigheter, og hans arbeid er viktig for alle mennesker.

Dalai Lama og Panchen Lama som identitetssymboler:

Graderte fotoforbud

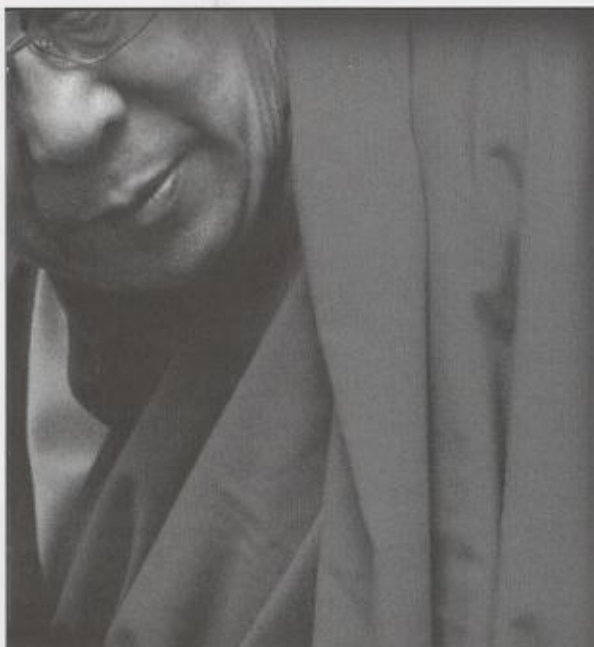
Bilder av Dalai Lama er forbudt i Kina og Tibet. Likevel henger bilder av ham mange steder. Langt vanskeligere er det å finne bilder av Panchen Lama. Noen besøkende i et tibetansk område klarte det likevel. De graderte fotoforbud er resultat av en kamp om symbolenes makt.

I samfunn som opplever seg som undertrykte, oppstår gjerne sterke symboler på identitet, slik nisselua og binders i jakkeslaget fungerte i Norge under annen verdenskrig, og slik skaut fungerer for mange muslimske kvinner i dag. Slike symboler henter mye av sin kraft nettopp fra forbudet mot å bære dem. De fleste vet at bilder av Dalai Lama har noe av denne rollen i dagens Tibet. Det færre vet, er at bilder av Panchen Lama kan være et enda sterkere symbol.

DALAI LAMA

Det er en kjent sak at Dalai Lama-bilder er forbudt i Kina og Tibet, skjønt uvisst med grunnlag i hvilken lovparagraf. Besittelse av slike bilder er i mange tilfeller tilstrekkelig grunn for arrest. Husundersøkelser har ofte jakt på bilder av Dalai Lama som et av sine formål.

I mange tibetanske områder kan man derfor bli meget overrasket over hvor ofte man faktisk ser bilder av Dalai Lama. Det

gjelder både i templer og klostre innen Gelukpa-retningen, som Dalai Lama selv tilhører, og i andre retninger, som strengt tatt ikke har Dalai Lama som sin åndelige leder. Den aggressive holdningen overfor Dalai Lama og undertrykkelsen av tibetansk religiøs kultur har bidratt til å styrke enheten blant de mange vidt forskjellige retningene innen tibetansk buddhisme, som tradisjonelt ofte har kjempet mot hverandre.

I Sentral-Tibet, det som nå kalles Tibet Autonomous Region, praktiseres visstnok forbudet relativt strengt, og neppe mindre strengt etter begivenhetene i mars 2008. De templer og klostre som fremdeles har bilder av mannen, sørger stort sett for å plassere dem slik at de på kort tid kan skjules. I de senere årene har selv det å være i besittelse

av Dalai Lama-bilder i eget hjem blitt slått ned på.

Men i de mange tibetanske områdene utenfor Tibet Autonomous Region virker det som om forbudet ikke helt har slått rot. Det er her mange templer og klostre som åpenlyst tilber bilder av Dalai Lama. Han ville kanskje hatt en enda mer fremtredende plass om forbudet ikke hadde eksistert, og når klosteret får varsel om offisielt politibesøk, sørger de nok for å skjule bildene midlertidig.

Og når det kommer til tilspisset kamp, som under en del av aksjonene våren 2008, kan politiet rive i filler eller trampe på Dalai Lama-bilder og tvinge tibetanere til å gjøre det samme. Men ellers får bildene henge i fred, enda det lokale politi neppe kan være uvitende om deres eksistens.

PANCHEN LAMA

Noen fotoforbud praktiseres med langt hardere hånd. Det er påfallende hvordan selv de templene som har hengende bilder av Dalai Lama, aldri viser bilder av den nåværende Panchen Lama, den ellefte i rekken. Det gjelder selv i klosterbygg der det nettopp er Panchen Lama som skal tilbes. Mange steder henger det isteden bilder av den forrige Panchen Lama, den tiende, som døde i 1989.

Den avdøde Panchen Lama er forholdsvis ukontroversiell. Kinesiske myndigheter liker ham fordi han ikke arbeidet for tibetansk uavhengighet, ikke støttet opprøret i Lhasa i 1959 og ikke gikk imot det kinesiske kommunistregime, men tvert imot var en del av det, som medlem av politbyrået.

Tibetanerne liker ham fordi de opplevde at han talte Tibets sak inn i det kinesiske politiske system og stadig sendte mer eller mindre skjulte budskap til det tibetanske folk i sine taler, samt ganske enkelt fordi han var Panchen Lama, en posisjon som er omgitt av nesten like stor respekt som Dalai Lamas.

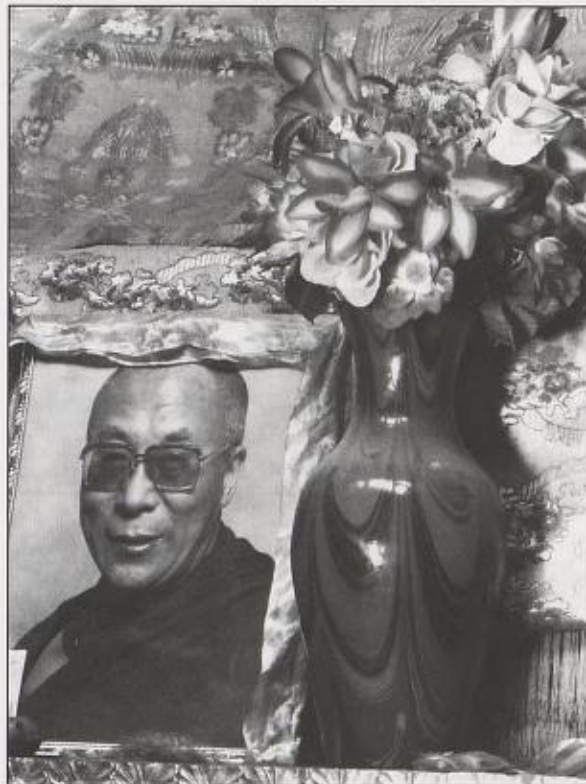
At enkelte tibetanere i sin tid opplevet ham som landssviker, og at kinesiske myndigheter av og til anklages for å ha forgiftet mannen, tilhører nå en mer eller mindre tilbakelagt historie.

Den tragiske dragkampen etter hans død er grunnen til at hans etterfølger er blitt slikt et følsomt symbol. I 1995 ble den nye Panchen Lama kunngjort av Dalai Lama. Det sies at dette var en kandidat kinesiske myndigheter i utgangspunktet ikke hadde hatt innsigelser mot, men at Dalai Lamas kunngjøring gjorde at de umiddelbart snudde og valgte en annen kandidat, hvis familie var mer til å stole på politisk. Dalai Lamas kandidat og hans familie ble tatt til fange, angivelig for at de skulle beskyttes (uvisst mot hva), og de har ikke vært sett siden.

I en alder av seks år ble dermed den nye Panchen Lama verdens yngste politiske fange. Ingen vet i dag hvor han og hans familie befinner seg, og ingen kan med sikkerhet si om han er i live, selv om de fleste forholder seg som om han er det.

De fleste tibetanere aksepterer ikke kinesiske myndigheters kandidat, men mange ledende religiøse skikkelser blir tvunget til å sverge sin lojalitet nettopp til denne kandidaten. At de fleste klostre ikke

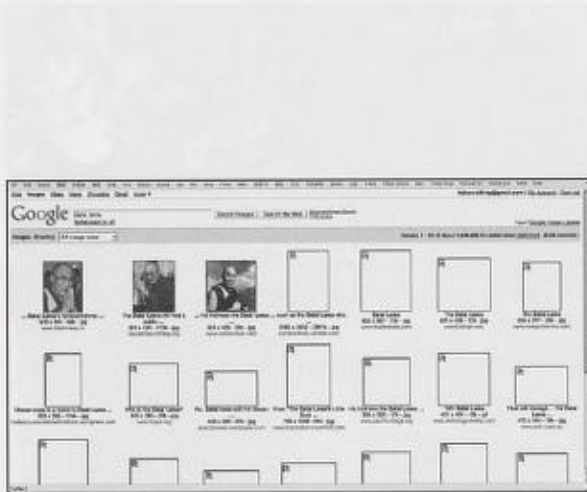
“Vi fjerner bildet når politiet kommer.”

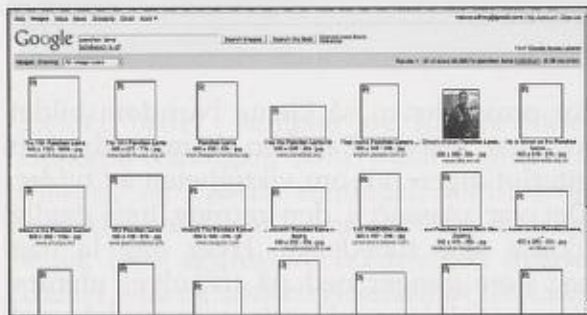
for omverdenen så kjente barndomsbildet av den ellefte Panchen Lama. Munken etterlot ingen tvil om viktigheten av bildet. Det var plassert i den retning han daglig gjorde sine tilbedelser. Hver dag la han seg flere ganger ned på tregulvet utenfor døren i full kroppslengde, som en del av et tilbedelsesritual. Dette hadde pågått over så lang tid at gulvet bar tydelige merker av hans legeme.

INTERNETT

Graderingen av forbudene mot bilder av Dalai Lama og Panchen Lama viser seg også på internett. Om man befinner seg i Kina og søker etter bilder av Dalai Lama på Google, får man opp noen resultater, selv om enda flere resultater er gjort usynlige:

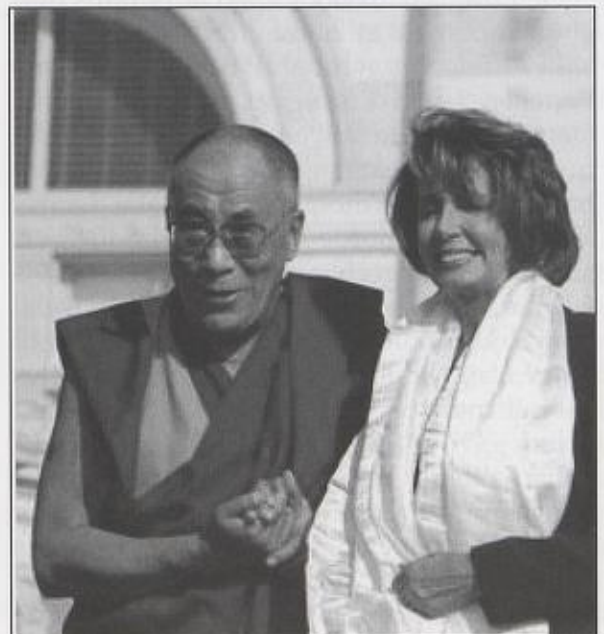

Om man søker på bilder av Panchen Lama, får man kun opp ett eneste resultat, nemlig et bilde av kinesiske myndigheters kandidat. Den kidnappede Panchen Lama finner man ingen bilder av:

Den mest brukte kinesiske søkemotoren, baidu.com, synes i utgangspunktet å være litt strengere. Et søk på bilder av Dalai Lama gir svaret: "Beklager, finner ingen bilder med tilknytning til Dalai Lama." Søkemaskinen foreslår isteden å søke på nettsider med teksten "Dalai Lama bilde", og det gir faktisk enkelte resultater. Og søker man etter videoer istedenfor bilder, får man opp en rekke både stillbilder

og filmer, deriblant et 67 minutter langt program om den nåværende Dalai Lamas bakgrunn, oppvekst og politiske liv frem til flukten i 1959 fra den offisielle kinesiske TV-kanalen CCTV4. Av nyere bilder finner man blant annet ett der Dalai Lama holder Nancy Pelosi, leder for Representantenes hus, i hånden. Teksten gjentar flere ganger at dette viser hvordan deres forhold ikke er av den vanlige sorten. Den spiller på et tabu mot kroppslig kontakt mellom munk og kvinner og antyder dermed at Dalai Lama ikke er noen skikkelig munk.

Et annet nettsted viser et bilde der Sharon Stone bøyer seg overdrevent dypt for Dalai Lama, åpenbart i et forsøk på å latterliggjøre både henne og ham:

Både Nancy Pelosi og Sharon Stone har vært svært upopulære i Kina på grunn av sin støtte til Dalai Lama (og på grunn av Sharon Stones sleivete uttalelse om at jordskjelvet i Sydvest-Kina i mai 2008 kanskje var en slags karmisk straff).

Det interessante er at bilder av Dalai Lama synes å kunne tolereres på kinesiske nettsider og TV-kanaler, selv de statsdrevne, så lenge de brukes til å angripe Dalai Lama, eller i det minste til å formidle den offisielle versjonen av kinesisk og tibetansk historie.

Søker man etter bilder av Panchen Lama på *baidu.com*, får man opp en rekke resultater, men alle knytter seg enten til den kinesisk-utpekte kandidaten til den ellefte Panchen Lama eller til tidligere inkarnasjoner. Den kandidaten Dalai Lama har utpekt, er ikke å se.

SYMBOLENES KRAFT

Både Dalai Lama og Panchen Lama er symboler på identitet. Når kinesiske myndigheter innsetter en alternativ Panchen Lama, er det et forsøk på å påvirke denne

identiteten. Så langt har de ikke lykket i det, men de har effektivt brakt den kidnappede Panchen Lama til taushet.

At Dalai Lama er mindre forbudt enn Panchen Lama, kan ganske enkelt være et resultat av at han ikke er en person det er mulig å overse i dagens verden. Både innad i Kina og utad overfor verden er han en kinesiske myndigheter til stadighet må forholde seg til. Siden utenlandske medier etter hvert er blitt ganske utbredt i Kina, ville et absolutt forbud mot bilder av Dalai Lama være vanskelig å praktisere.

Annerledes forholder det seg med Panchen Lama. Siden han i beste fall lever i total avsondring fra verden omkring, og i verste fall ikke lever i det hele tatt, kommer det fra ham ingen nyheter, ingen uttalelser, ingenting som når avisenes overskrifter. Omverdenen har langt på vei glemt hans eksistens.

I Kina er det opplagt mange som ikke ser noe problem med den Panchen Lama kinesiske myndigheter har innsatt, og helt sikkert også mange som ikke vet at det finnes en alternativ kandidat. Dermed er det stort sett tibetanerne selv som holder minnene ved like.

Ved å gjøre det umulig å vise frem eller henge opp bilder av Panchen Lama, håper vel myndighetene å bidra til et glemselens slør. Men som i mange slike tilfeller bidrar forbudet også til å gi slike bilder ekstra sterk symbolsk kraft. ■

Det tibetanske flagg

Slik beskrives det tibetanske flagg i Gyurme Dorjes guidebok for Tibet:

... white snow mountain extending from lower corners to centre, with two snow-lions supporting a gemstone (symbolic of Buddhism) and gahkhyil (symbolic of prosperity), and a yellow sun which rises behind the summit, emanating alternate red and blue rays of light (representing 12 traditional regions of Tibet) which reach the upper borders; bound on three edges with a yellow border (symbolic of Buddhism binding the cultural life of Tibet while remaining open to other religions), with one edge of the flag open.

Hvorfor gir han en så komplisert beskrivelse, istedenfor bare å trykke et bilde av flagget? Svaret er enkelt. En guidebok skal man kunne ha med seg på reisen. Men en bok med det tibetanske flagg vil man i prinsippet ikke kunne ta med seg inn i Tibet! Flagget er et symbol på nasjonal identitet og er strengt forbudt.

Få dager etter at opptøyer brøt ut i Lhasa i mars 2008, fikk vestlige TV-tittere se en gruppe med meget ivrige tibetanere i en helt annen del av det tibetanske område, i provinsen Gansu, som ridende til hest ankom den lokale skole og hevet det tibetanske flagg til stor jubel.

Tibetanske opposisjonelle forteller at politi ofte leter gjennom alt de eier av stoff og tøy for å avsløre eventuelle tibetanske flagg.

Om man i Kina søker etter bilde av det tibetanske flagg på Google, får man ingen resultater opp. Om man søker etter bilder av det tibetanske flagg på den kinesiske søkemotoren *baidu.com*, får man heller ingen resultater. Isteden får man et automatisert råd om å søke etter websider med "tibetansk flagg bilder", og da kommer man faktisk ganske nær målet. En av de sidene man kommer frem til, er en diskusjonsgruppe hvor en japaner på halvgodt kinesisk beskriver hvordan kinesiske studenter angriper en eldre japaner fordi han bærer et tibetansk flagg under president Hu Jintaos Japan-besøk i april 2008. Men selv de to bildene som vises her, gir ikke noe ordentlig inntrykk av hvordan det tibetanske flagg ser ut.

De fleste nordmenn synes forbudet mot det tibetanske flagg er primitivt. Men la oss minne oss selv om hva som skjedde i Oslo da Kinas daværende president Jiang Zemin besøkte byen i juni 1996. Da var det i praksis forbudt å ha på seg gul T-skjorte med to kinesiske tegn (tegnene for 'menneskerettigheter') på områder i Oslo sentrum der alle andre alminnelige borgere hadde adgang. På de samme områder var det også forbudt å være tibetansk munk eller å bære tibetansk eller for den saks skyld taiwansk flagg. Folk som forsøkte å bryte forbudet, ble arrestert av politiet og satt i varetekt i politibiler. At det hele ikke var en enkeltstående tabbe, ble understreket av at Frognerparken ble stengt for de samme grupper mennesker dagen etter. Dette var ganske enkelt norsk politikk.

Se Dyade nr. 3 1996.

http://www.dyade.no/artikler/dyade/1996/3_96/dyade_3_96_eifring2.shtml

Et spørsmål om lojalitet

Bilder av Dalai Lama har lenge vært forbudt i Tibet, samtidig som det knapt er noen enkeltperson det finnes så mange bilder av der som nettopp Dalai Lama. Både templer og private hjem føles nærmest tomme uten. Få symboler viser med større tydelighet hvor tibetaneres lojalitet ligger. Og få ting virker mer anstøtelige på kinesiske myndigheter enn slike åpenbare tegn på politisk illojalitet.

Myndighetene har selvfølgelig rett i at lojaliteten overfor Dalai Lama er en trussel mot kinesiske myndigheters innflytelse. Da jeg første gang besøkte Tibet i 1986, var Dalai Lama-bilder forlengst forbudt. Men det eneste engelske uttrykket mange tibetanere var i stand til å møte utlendinger med, var nettopp: "Dalai Lama picture". Ingen gave var gjevere.

Ved et langt senere besøk til en helt annen kant av det tibetanske område ble jeg tatt med opp i toppen av en tempelbygning og vist noe som gikk lenger enn det myndighetene ville kunnet fordøye. Ikke bare hang det en flott tangka med et kunstferdig bilde av Dalai Lama der, klart til tilbedelse, men da jeg spurte hva alle de tomme, men meget flotte rommene i denne etasjen var til, var svaret klart: De var Dalai Lamas rom. Han skal en gang ha overnattet der, og om han en gang skulle komme tilbake til sitt eget land, skulle det i hvert fall ikke mangle på husrom – selv om dette var tusener av kilometer fra hovedstaden Lhasa. (De smale og bratte trappene opp var riktignok bedre egnet til å holde politi på avstand enn til å lede den 74 år gamle Dalai Lama opp tre etasjer.)

Det kinesiske kommunistregime går gladelig imot egne prinsipper nettopp for å teste tibetanernes politiske lojalitet. For noen år siden oppfordret f eks Dalai

Lama til å slutte med dyrkelsen av en tibetansk guddom ved navn Shukden, som ble oppfattet å stå for en avvikende tro. I Ganden-klosteret utenfor Lhasa tok de oppfordringen alvorlig og kastet Shukden-figurene på bålet. Kinesiske myndigheter reagerte med å påby dyrkelse av nettopp denne guddommen, og stenge av klosteret som straff for at de på denne måten hadde vist sin lojalitet overfor Dalai Lama. At kommunistpartiet i prinsippet er ateistisk, hindret dem ikke i å blande seg inn i slike teologiske saker.

I 2006 kom en annen oppfordring fra Dalai Lama til sitt eget folk, om å slutte å ha på seg de store pelsene fra truede dyrearter som tegn på status. Dette er helt i tråd med kinesiske myndigheters politikk om å ta vare på truede dyrearter og burde ønskes velkommen. Men da folk gikk mann av huse for å kaste på bålet klær som hadde kostet dem 20-30000 kroner, var dette igjen et altfor tydelig tegn på lojalitet overfor Dalai Lama. Noen steder ble store tilstelninger der folk skulle kaste slike klær på bålet, avlyst fordi politi og myndigheter blandet seg inn. Andre steder ble folk tvunget til å delta i gedigne seremonier der de hadde på seg nettopp denne typen klær.

Tibetansk buddhisme er ikke alene om å bli utsatt for denne typen lojalitetstester. Den katolske kirke finnes f. eks. i to varianter, hvorav den ene er den såkalte "patriotiske" katolske kirke, som setter kinesiske myndigheters ord over Pavens, og en eller flere undergrunnskirker, som ikke godtar tilsidesettelsen av Pavens autoritet. Det er eksempler på at eldre patere tilhørende den forbudte gruppen er blitt svimeslått av politiet. ■

Hvorfor er de så utakknemlige?

De fleste kinesere har vanskelig for å forstå tibetanernes mangel på takknemlighet for den enorme materielle utviklingen landet har vært igjennom. De har også problemer med å skjønne ropene om manglende religionsfrihet. Hva er det egentlig tibetanerne klager over?

Da partisekretær Hu Yaobang besøkte Tibet i 1980, ble han sjokkert over den tilstand landet befant seg i. Av flere tusen klostre og templer var bare noen få igjen. Folket var fattig og i dårlig helsetilstand. Kulturen var utarmet. Tibet ble styrt av kinesiske kadre som ikke forsto tibetansk.

VENDEPUNKTET

Hus besøk var et viktig vendepunkt for Tibet. Gjennom de nesten tredve år som

er gått, er landet fullstendig forandret. Ikke bare har den materielle velstand økt eksplosjonsartet, med et effektivt veinett, brukbare flyforbindelser og verdens høyeste jernbanelinje, samt langt bedre tilgang på variert kosthold, gode medisiner, sykehus og legekontorer. Landets åndelige rikdom har også fått en boost ingen kunne forutsett, med omfattende etablering og gjenoppbygging av templer og klostre over hele det tibetanske området, utstrakt kontakt

Mange tibetanere mener at kinesiske myndigheter forsøker å kjøpe deres lojalitet gjennom materielle goder

med det tibetanske eksilmiljøet i India, større tetthet av munk og nonner enn kanskje noen annen del av Kina, og betydelig frihet for store deler av befolkningen til å forfølge sine religiøse idealer.

Likevel er altså Tibet et av de områdene der kinesiske myndigheter har vanskeligst for å vinne befolkningens hjerter. Graden av misnøye med kinesisk styre varierer både individuelt, regionalt og sosialt, men opposisjon mot kineserne er omfattende over hele det tibetansk-kulturelle området. Hvorfor?

KINESERNE KOMMER

Ingen i Tibet vil nekte for at de siste tredve årene har brakt en enorm økning i deres materielle velstand. Men mange føler fremskrittene er problematiske, fordi de er til større fordel for kineserne enn tibetanerne. Veiene og ikke minst høyfjellsjernbanen tilfredsstiller kinesiske transportbehov bedre enn tibetanske. Flyrutene forbinder først og fremst Lhasa med andre byer i Kina, med Lhasa-Kathmandu som eneste internasjonale rute. Både de bedre transportmulighetene og den økonomiske åpningen har ført til omfattende innflytting av han-kinesere og hui-muslimer til mange tibetanske områder, deriblant Lhasa, og den lokale økonomien domineres av ikke-tibetanere. I mange deler av Tibet er tibetanerne i ferd med å bli en minoritet, eller de er allerede blitt det.

Og selv om tibetanere naturligvis også setter pris på økt materiell velstand, er ikke materielle verdier like sentrale i deres kultur som i den kinesiske. Mange har en følelse av at kinesiske myndigheter forsøker å kjøpe

deres lojalitet gjennom materielle goder.

På det kulturelle området er problemene enda større. Tibetansk språk har bare i begrenset grad vunnet innpass i utdanningssystemet, og mange unge tibetanere snakker bedre kinesisk enn tibetansk. Uten kinesisk er jobbmarkedet svært begrenset. Fordi man i liten grad har utviklet en felles norm for tibetansk uttale, foretrekker ofte tibetanere fra ulike områder å snakke sammen på kinesisk, siden de ikke forstår hverandres dialekter. Ikke alle disse problemene er skapt av kineserne, men de bidrar likevel til en følelse av at tibetansk kultur er truet.

INDOKTRINERING OG OVERVÅKNING

Innholdet i utdannelsen er også sterkt ideologisk preget og bærer ofte preg av forsøk på indoktrinering. Religiøs utdanning i tradisjonell tibetansk forstand er ikke en del av pensum. Derimot ser myndighetene gjerne gjennom fingrene med sitt eget forbud mot kristen misjon og gir misjonærer forholdsvis fritt spillerom som en slags motvekt mot den buddhistiske dominansen. Denne utviklingen har også vært støttet av norske myndigheter.

Politisk er styret av Tibet på ingen måte overlatt til tibetanere, slik Hu Yaobang en gang så for seg. Formelt styres riktignok Tibet Autonomous Region av den tibetanske formann Qiangba Puncog, men i realiteten ligger makten hos den lokale partisekretær, kineseren Zhang Qingli, som er kjent for sin harde linje overfor etniske minoriteter både nå i Tibet og tidligere i det muslimske

Bilde av den bortførte Panchen Lama ned-
erst på den innerste veggen i en munkecelle

Xinjiang, samt for å si opp offentlige tjenestemenn han opplever som upålitelige. Til syvende og sist ligger selvfølgelig makten hverken hos Qiangba Puncog eller Zhang Qingli, men hos de sentrale myndigheter i Beijing.

For den tilfeldige turist ser religions-
utøvelsen i Tibet ut til å være både omfattende og relativt fri, men sannheten er dessverre langt mer kompleks. I prinsippet har offentlige tjenestemenn ikke anledning til å utøve sin religion i det hele tatt. Aktivitetene i klostre og templer overvåkes nøye av myndighetene, og alle regner med at noen av munkene i ethvert større kloster i virkeligheten er spioner for myndighetene. Kravene til lojalitet er store, og munker tvinges ikke sjelden til å gjennomgå "patriotisk" opplæring, til å ta avstand fra Dalai Lama og til å støtte den partiutnevnte Panchen Lama (istedenfor den opprinnelige kandidaten, som myndighetene bortførte for snart 15 år siden).

Størrelsen på de religiøse institusjoner forsøkes også kontrollert, skjønt ikke alltid med like stort hell – et kjent kloster i Sichuan har i perioder hatt opptil 9000 beboere! Myndighetene forsøker også (igjen med vekslende hell) å begrense adgangen til klostrene for barn under 18 år, mens tradisjonen gjerne ser religiøs utdannelse fra 7-8 års alder som en forutsetning for god åndelig utvikling.

Tross sitt ateistiske grunnlag blander myndighetene seg også inn når nye inkarnasjoner av sentrale tulkuer ("levende buddhaer") skal utpekes. Det mest tragiske

utfall av dette var bortføringen av Panchen Lama på 1990-tallet, mens det mest komiske kanskje var fjorårets annonserte forbud mot at tulkuer reinkarnerer seg uten myndighetenes godkjenning!

ET SAMLET TIBET

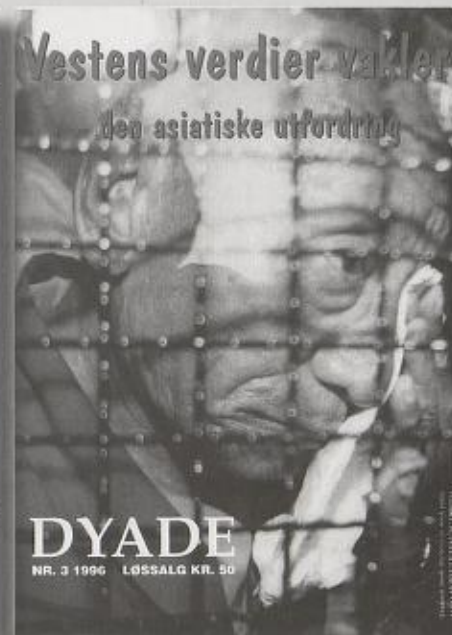
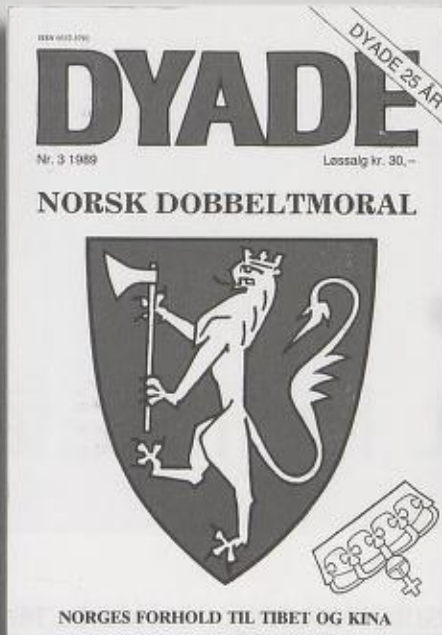
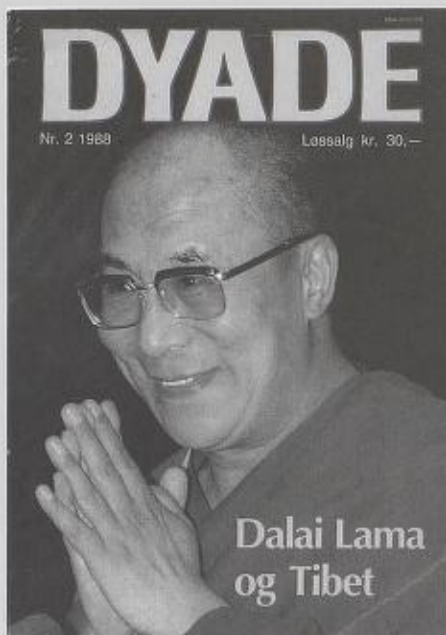
Både inne i Tibet og i tibetanske eksilmiljøer hersker det ulike oppfatninger om hvilket forhold Tibet bør ha til Kina. Dalai Lama krever kun reelt tibetansk selvstyre innenfor kinesisk overherredømme, mens andre ønsker full uavhengighet. Gjennom sin undertrykkelse av tibetansk kultur bidrar kinesiske myndigheter paradoksalt nok til at tibetanere med sprikende oppfatninger står samlet i sin motstand mot dagens styre og i sin beundring for Dalai Lama. ■

Dyade og Tibet

Hvorfor er *Dyade* opptatt av Tibet? Svaret ligger i at den tibetanske kultur gjennom århundrer har vært opptatt av å dyrke frem meditative metoder, og at dette ligger nær kjernen for Acems eget prosjekt.

Forskjellene i uttrykksform er ganske formidable. Tibetansk meditasjon er knyttet til religion, mens Acems tilnærming er primært psykologisk. Tibetansk meditasjon utføres tradisjonelt av munk og yogier som lever avsondret fra alminnelige menneskers liv, mens Acem-meditasjon praktiseres av vanlige folk midt i en travel hverdag. Tibetansk meditasjon er omgitt av intense magisk-mytologiske forestillinger om guder og demoner og trolldomskrefter, mens Acems tilnærming til meditasjon fremstår som nøktern og rasjonell.

Men på begge sider av skillelinjene oppfatter man det meditative som en sentral dimensjon ved menneskelivet. Og på begge sider har man en praktisk og jordnær holdning til det å utvikle metoder og veiledningsformer som stimulerer meditative prosesser. Til tross for alle forskjellene eksisterer det derfor et dypt slektskap. Gjennom over tusen år har tibetansk kultur gitt form til en impuls som i sin kjerne ikke er så ulik den Acems langt nyere prosjekt springer ut av.

Opp gjennom årene har Acems interesse for tibetansk kultur fått mange uttrykk. Ved Dalai Lamas første reise ut av India i 1973, var Norge ett av landene han besøkte, og Acem sto som arrangør av stormøte i Festsalen ved Universitetet i Oslo. Neste gang han besøkte Norge, i 1988, var også Acem en av dem som inviterte og arrangerte, og dessuten intervjuet ham på Acem TV. Året etter fikk han Nobels fredspris, og igjen sto Acem som vertskap for den tibetanske delegasjonen.

Dyade har ved flere anledninger brakt stoff om tibetansk kultur. Det gjelder kanskje aller tydeligst temanummeret "Dalai Lama og Tibet" (2/1988) og det meget kritiske "Norsk dobbeltmoral - Norges forhold til Tibet og Kina" (3/1989). Men det gjelder også helt andre sider ved tibetansk kultur, som når nummeret "Kontemplative oaser" (1-2/1977) beskriver kontemplative tradisjoner fra Ladakh. Og da tibetanske munk og tibetanske flagg med ett var uvelkomne i sentrum av Oslo den gang Kinas daværende president Jiang Zemin besøkte Norge i 1996, dannet det utgangspunkt for et Dyade-nummer som stilte spørsmålet om vestens verdier var vaklende (3/1996). ■

Når det hellige er relativt

I tiden før og under kulturrevolusjonen klarte Mao og andre å vende store deler av Kinas folkemasser, især de unge, mot deres egne religiøse institusjoner. Det skjedde ikke bare i selve Kina, men også i Tibet. Tibetanske rødegardister sto ikke tilbake for sine kinesiske brødre og søstre hva gjaldt aggressive angrep på egen religion. Flere tusen templer og klostre ble rasert til grunnen, og munkene og nonnene ble enten drept, drevet på flukt, sendt i fangeleir eller tvunget tilbake til det verdslige liv.

Den kinesiske skribenten Wang Lixiong forklarer de unge tibetanernes hengivenhet overfor Mao som en direkte forlengelse av deres religiøse orientering. I en viss forstand var det ikke mangel på respekt for det hellige som drev dem, men tvert imot en nærmest religiøs dyrkelse av formann Mao. I et slikt perspektiv var det nettopp klostresamfunnene som manglet respekt for det hellige, fordi de gikk på tvers av Maos visjoner. Det hellige er – i denne sammenheng – relativt.

(Et lignende resonnement kan brukes overfor vikingene som herjet i engelske og europeiske klostre. De manglet ikke respekt for sine egne religiøse myter og institusjoner, men hadde i utgangspunktet ingen sans for hva den kristne verden opplevde som hellig.)

Dagens Kina kan også forstås i et slikt perspektiv. Tross sin erklærte ateisme er kinesiske myndigheter slett ikke uten sans for at noen ting er hellige. Faktisk bruker (noen vil si misbruker) president Hu Jintao og andre myndighetspersoner ofte nettopp ordet "hellig" (shénshèng) i beskrivelsen

av sine høyeste politiske idealer, deriblant "den hellige olympiske ild", "partiets og folkets hellige kall", "fedrelandets hellige territorium" og det militæres "hellige plikt til å forsvare landet og stasjonere tropper i grenseområdene". Det er ikke vanskelig å se at tibetanske idealer ofte kan komme i konflikt med disse, og da vil kinesiske myndigheter se det som sin "hellige plikt" å gripe inn – også i de tilfellene der det er munkes og nonnes involvert på tibetansk side.

Helliggjøring av politisk makt er ikke noe enestående fenomen og har i nyere tid blant annet vært utbredt i marxistiske samfunn. I Kina ligger dessuten to tusen års konfusiansk keiserdømme bak. Keiseren er Himmels sønn, et nesten like direkte knutepunkt til det hellige som Paven i den katolske kirke. I motsetning til kristendommen er ikke konfusianismen eksklusiv og kan stort sett sameksistere med buddhisme, taoisme og andre religiøse retninger. Men når konfliktene settes på spissen, er det keiserens (og i vår tid partiets) "hellige plikt" å sørge for at konkurrentene viker – om nødvendig med voldelig makt.

Tibets tragedie er at konfliktene med den politiske makt settes på spissen nesten hele tiden. Tibetansk religion bygger på helt andre livsverdier enn kinesisk tenkemåte. Tibetaneres religiøse hengivenhet blir en trussel mot et system som fordrer høy grad av politisk lojalitet. Tibetanske oppfatninger av det hellige ligger svært langt unna det Hu Jintao definerer som "partiets og folkets hellige kall". ■

Les om Tibet!

For den leseglade er det mye å kaste seg over når det gjelder Tibet.

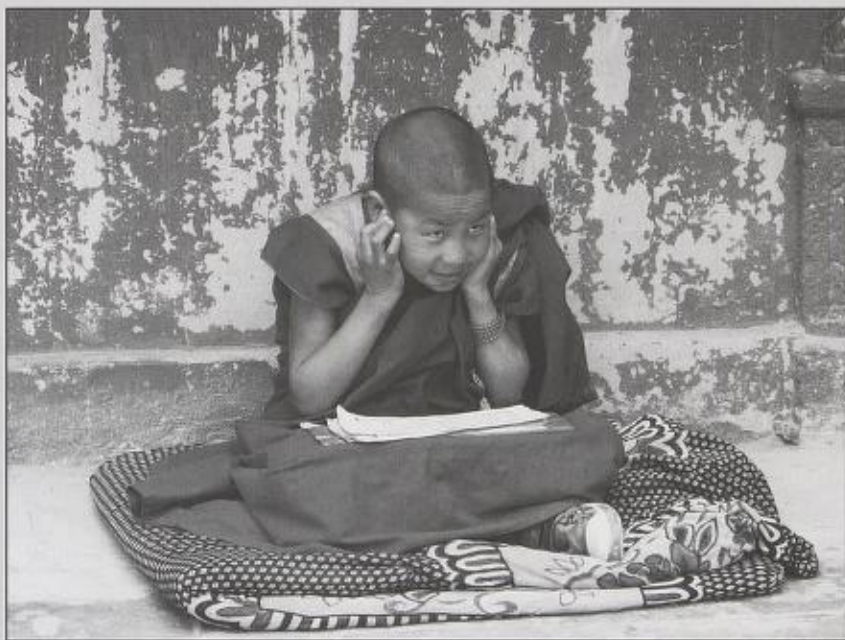
Man kan lese Dalai Lamas mange bøker, eller man kan gå direkte til oversettelser av tibetanske klassikere som *Den tibetanske dødebok* eller Tsongkhapas *Calming the Mind and Discerning the Real*, men dette er ikke bøker for de intellektuelt skvetne. Kanskje er det like greit å starte med å låne andre vesterlendingers briller, så man får gode forklaringer på det som umiddelbart kan virke vanskelig å forstå.

Den grundigste, skikkeligste og mest detaljerte guide-boken er Gyurme Dorjes *Footprint Tibet Handbook*, som kommer i sin fjerde utgave i disse dager. Uansett hvor du vil reise i landet, er denne boken full av informasjon og skrevet av en fagmann som vet hva han snakker om. Til tross for navnet er Gyurme Dorje brite, men han kjenner Tibet ut og inn.

Den kunst- og religionshistorisk interesserte kan også med fordel gå til Karl-Heinz Everdings Tibet: *Lamaistische Klosterkultur, nomadische Lebensformen und bäuerlicher Alltag auf dem „Dach der Welt“* (4. utg., Ostfildern: DuMont 2007). En tidligere engelsk utgave er dessverre utsolgt fra forlaget.

Den mest oppdaterte og lett tilgjengelige gjennomgang av tibetansk historie er Matthew T. Kapsteins *The Tibetans* (Malden: Blackwell 2006), som også er en viktig kilde for historiestoffet i dette nummer av Dyade.

En blanding av selvbiografi og til dels sjokkerende moderne historie finnes

i Robert Barnetts *Lhasa: Streets with Memories* (New York: Columbia University Press 2006). Barnett var tilfeldigvis i Lhasa da opptøyer brøt ut i 1987, og det danner bakgrunnen for en gjennomgang av kampen om det moderne Tibets identitet.

Et fascinerende og til tider overraskende konkret blick på tibetansk åndelighet får man i Keith Dowmans *The Power-places of Central Tibet: The Pilgrim's Guide* (London: Routledge 1988), som sammen med Gyurme Dorjes guidebok var viktigste kilde da ruten for Acem Travels Tibet-reise (som er utsatt på ubestemt tid) ble lagt. Dowman har også skrevet *The Sacred Life of Tibet* (San Francisco: Thorsons 1997), som er en viktig kilde for artikkelen "Tibetanske veier til forløsning".

En annen innfallsvinkel til pilegrimsreise etter gjør-det-selv-metoden er Robert Thurman og Tad Wisers *Circling the Sacred Mountain: A Spiritual Adventure through the Himalayas* (Bantam 2000), om en reise til det hellige Kailash-fjellet. Thurman er en kjent professor i religion ved Columbia-universitetet i New York, men selv om han bruker anledningen til å dra leseren inn i tibetansk åndelighet, er denne boken mer personlig og lettlest enn tørr og professoral.

Den som ønsker å bli kvitt sine idealiserte og romantiske forestillinger om Tibet, kan lese Donald S. Lopez Jr.s klassiker *Prisoners of Shangri-La: Tibetan Buddhism and the West* (Chicago: Chicago University Press 1998), som plukker fra hverandre den ene misforståelsen etter den andre om tibetansk kultur. ■

Tibetanerne er ofte forbausende jordnære, konkrete og fornuftige mennesker

Tibetanske veier til forløsning

Tibetansk kultur er uhyre rik på metoder og teknikker som har til mål å forløse menneskene. Denne artikkelen ser på noen av dem og på en liten bit av det verdensbildet som ligger bak.

Tibetanske soldater skal ha blitt høyst forbauset da de oppdaget at de magiske amulettene de bar på kroppen ikke beskyttet dem mot kuler fra engelskmennenes geværer under Lord Younghusbands invasjon i 1904. Tolker man deres myter bokstavelig, må tibetanerne være blant verdens mest overtroiske folkeferd.

Men det rikholdige tibetanske univers kan også leses som en måte å forholde seg til krefter i tilværelsen som fornuft og logisk tanke ikke så lett favner. Som eksempelet over viser, kan en slik tenkemåte få fatale følger, og det er ikke vanskelig å argumentere mot den. Men den kan kanskje også skape større aksept for dimensjoner ved virkeligheten de

Tibetanerne er ofte forbausende jordnære, konkrete og fornuftige mennesker

mer rasjonelle blant oss lett overser. Og selv om magisk-mytologisk tenkning preger alle retninger av tibetansk religion, er tibetanerne ofte forbausende jordnære, konkrete og fornuftige mennesker. Den ene måten å tenke på later ikke til å utelukke den andre.

Uten å nærme seg dette univers er det i hvert fall umulig å forstå de mange tibetanske veier til åndelig forløsning. Så la oss prøve!

SJAMAN OG BUDDHA

I Keith Dowmans fortolkning (i boken *The Sacred Life of Tibet*) bygger tibetansk åndelighet på to typer visjoner, sjamanens visjon og buddha-visjonen.

Sjamanen er opptatt av å temme de ytre omgivelser, representert gjennom ulike vesener i himmel (særlig fjellguder og menneskeetende himmeldanserinner), på jord (mennesker, dyr, småguder og ånder av avdøde mennesker) og i det underjordiske (slangeånder og deres demoniske herskerinner). Måten å temme disse vesener på er først og fremst gjennom ritualer, som i førbuddhistisk tid også omfattet menneske- og dyreoffer, men som nå først og fremst består av ild-offer. Slike ritualer skaper en pakt mellom mennesker på den ene siden og guder, ånder og demoner på den andre. Uten en slik pakt med stedets slangeånder skal det for eksempel være svært uheldig å pløye jorden eller drive gruvedrift.

Buddhaen går et skritt videre fra denne visjonen av det ytre landskap og retter sin oppmerksomhet innover, mot sinnets innerste natur. Gjennom lysende visjoner av tilværelsens grunnleggende tomhet

internaliserer han gudene, åndene og demonene og omformer dem til tjenere av det opplyste sinn. Buddhaen er nesten en slags sjaman på et høyere plan, for også han søker å bringe utemmede guder, ånder og demoner må fra kaos og villskap i retning av orden. Men for ham er den viktigste arenaen for handling menneskesinnet. Menneskesinnet er et speil både av hele den kosmiske virkelighet og av sjamanens tibetanske landskap, og det samme gjelder menneskekroppen.

MANDALA

Tibetansk buddhisme er kjent for sine mandalaer, en slags visuelle meditasjonsobjekter som kan leses som symbolske avbildninger av hele universet, av det ytre landskapet som omgir den mediterende, av menneskekroppen eller av menneskesinnet. I spennet mellom tomhet og rom skal mandalaer skape orden av kaos og bringe sinnet inn i en kontemplasjon over tilværelsens urgrunn.

Den enkleste mandala er en tom sirkel. Sirkelen rammer inn intetheten og symboliserer den tomme kjerne av hvert enkelt øyeblikk av bevissthet, som hver for seg utgjør virkelighetens minste byggeklosser. I mer komplekse mandalaer kan denne ene tomme sirkel omslutes av ytterligere fire sirkler, som et uttrykk for våre fem sanser.

Sirklene kan fylles av mannlige og kvinnelige buddha-guddommer, demoniske beskyttere, bodhisattvaer og en mengde andre menneske- og dyrelignende vesener. Det er umulig å forstå innebyrden av disse

Tibetanerne bader ikke i sjøene, siden de er opptatt av å bevare hellegel-
utenpå huden, som en beskyttelse mot
den ferdige vinterkulden

uten inngående kjennskap til buddhistisk mytologi og alle de konvensjonsbundne assosiasjonene som følger hver enkelt håndbevegelse, kroppsstilling, farge, himmelretning og en rekke andre symbolske uttrykk.

De ulike vesenene befinner seg gjerne i ett av en rekke forskjellige paradiser: det rene land, det femtoppede fjellparadis, shambhala-paradiset og andre, og igjen har hvert enkelt paradis sine bestemte asso-siasjoner knyttet til seg. Hvert av paradiserne kan gjenfinnes i konkrete landskaper i den ytre verden.

Mandalaer kan også gi avbildninger av hele universet, der det mytiske fjellet Sumeru stiger opp i midten av et kosmisk hav, med syv ringer av gullfjell rundt og fire kontinenter som stiger opp i alle fire himmelretninger. Foten av Sumeru er bolig for ulike helveter, sidene av fjellet er for misunnelige guder som forsøker å nå toppen, mens den flate sletten på toppen er et paradis for bodhisattvaer og andre opplyste vesener. I midten av sletten stiger gudenes riker opp, og her befinner faktisk også menneskene seg. Igjen gjenfinnes disse elementene i konkrete landskaper i den ytre verden, som når Kailash-fjellet identifiseres med Sumeru.

DET SUBTILE LEGEME

Enkelte mandalaer knytter seg til en forståelse av menneskekroppen som går ut over den vi er vant til, og dette "subtile legeme" kan også gjøres til et meditasjonsobjekt i seg selv. Det består av energipunkter, energikanaler og energi-strømmer.

De syv sentrale energipunktene ligger langs den sentrale energikanalen og er knyttet til endetarmsåpningen, kjønnsorganene, mellomgulvet, hjertet, halsen, hodet og issen. Fra disse punktene går det perifere energikanaler ut til høyre og venstre og langs sidene av kroppen, og til disse er det også knyttet en rekke perifere energipunkter. Vanligvis beveger de kroppslige energi-strømmer seg fra den sentrale kanalen og ut i periferien, men gjennom meditasjon skaper man den motsatte bevegelse, så energiene fra de perifere kanalene samles i den sentrale kanalen og beveger seg opp gjennom de ulike energipunktene. Sprikende mangfold omdannes til samling og enhet.

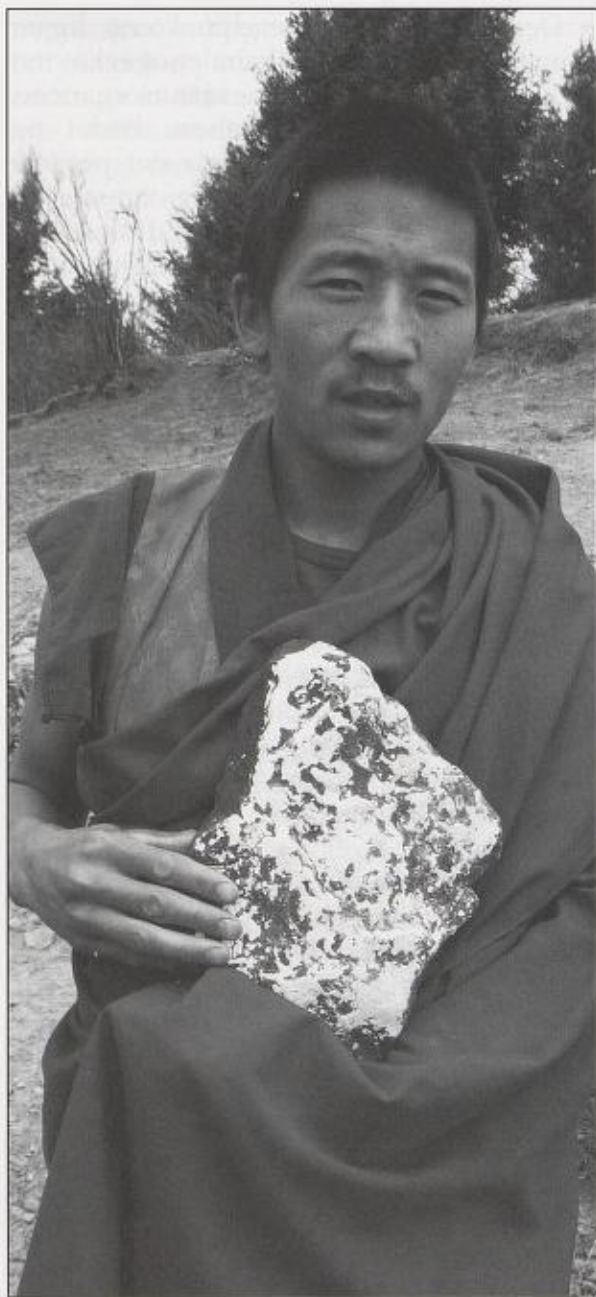
Det subtile legeme og dets energipunkter har sin motsvarighet i det ytre landskapet, som gjerne ses som et bilde av en kvinnelig buddha som omslutter hele området fra Tibet i nord til sydspissen av India. Energipunktene er her gitt konkret geografisk representasjon i 24 såkalte kraftsentre eller hellige steder, hvorav 4 nå befinner seg i Tibet.

MANTRA

Tibetanske mantraer er svært forskjellige fra metodelyder i Acem-meditasjon, selv om begge kan brukes som meditasjonsobjekter. Mens metodelyder er ren lyd uten faste assosiasjoner til mening eller innhold, brukes tibetanske mantraer til å påkalle bestemte buddhaer, som når om *mani padme hūm* (tibetansk uttale om mani peme hung) er knyttet til bodhisattvaen Avalokiteśvara (tibetansk Chenrezig) og hans inkarnasjon Dalai Lama.

Tibetanske mantraer er gjerne en blanding

Tibetanerne er ofte forbausende jordnære, konkrete og fornuftige mennesker.

av meningsfylte og meningsløse stavelser, selv om det ofte sies at deres virkning ikke først og fremst knyttes til meningsinnholdet. I utgangspunktet er første og siste stavelse i *om mani padme hūm* uten mening, men især den første er tillagt så intens symbolsk betydning at den knapt kan sies å være meningsløs. Og mens *mani* betyr 'juvel' og *padme* 'lotus', er det omstridt hva *mani padme* egentlig står for. På den annen side hevdes hver enkelt del av mantraet ofte å inneholde en symbolsk mening som kan, men ikke behøver, være knyttet til dets språklige betydning.

Metodelyder gjentas i sinnet, mens mantraer vel så ofte sies høyt, chantes eller i det minste mumles. Gjentakelse av mantraer kobles gjerne til ett av kroppens energipunkter og oppleves ofte å sette i gang vibrasjoner i disse. Dessuten ledsages mantra-resitasjonen gjerne av indre visualisering av den buddhaen som påkalles. En rosenkrans kan brukes for å holde styr på antall gjentakelser.

Mantraer skal gis av en religiøs lærer og skal få noe av sin kraft gjennom denne overføringen. Dette er noe av det som skiller dem fra bønner og fra annen resitasjon av hellige tekster. Den overførte kraften oppfattes gjerne som magisk og forutsetter ikke alltid at mantraet kommer til uttrykk som lyd. Papirstykker med nedskrevne mantraer plasseres gjerne inni bønnehjul, som dreies rundt og sies å skape den samme magiske effekt som de mantraer man mumler eller sier høyt.

Mens metodelyder brukes til sittende meditasjon med lukkede øyne, resiteres

Tibetanerne bader ikke i sjøene, siden de er opptatt av å bevare fettlaget utenpå huden som en beskyttelse mot den harde vinterkulden

tibetanske mantraer gjerne samtidig som personen utfører andre handlinger – går i ring rundt et hellig sted, bader i varme kilder, snurrer på bønnehjul, utfører offerhandlinger eller lignende. Sittende meditasjon er først og fremst for yogier og eneboere. Selv munkene i klostre mediterer først og fremst ved spesielle retretter, ikke så ofte i hverdagen.

Men i likhet med metodelyder gir gjentagelsen av mantraer et lydlig fokus for oppmerksomheten og kan stimulere en mental holdning av uanstrengt meditativ absorpsjon.

PILEGRIMSREISE

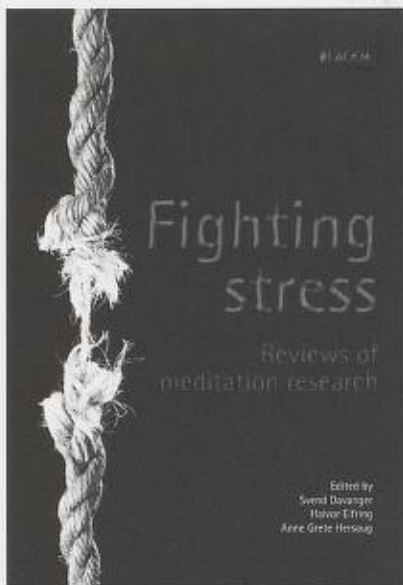
Siden både kroppens energipunkter, mandalaenes paradiser og de kosmiske hav og fjell kan gjenfinnes i det ytre geografiske landskap, er pilegrimsreiser en fysisk måte å nærme seg den samme side av virkeligheten. Både yogier, munkene og vanlige lekfolk kan tilbringe måneder på reisefot for å nå et hellig fjell, en hellig sjø, en hellig by, en hellig sten eller en hellig bygning.

I motsetning til sine indiske naboer bestiger ikke tibetanske pilegrimer fjellene, som er tilholdssted for fjellguder som ikke må forstyrres. De bader heller ikke i sjøene, siden de er opptatt av å bevare fettlaget utenpå huden som en beskyttelse mot den harde tibetanske vinterkulden. Isteden går de i ring rundt det hellige sted flere ganger mens de legger seg ned på alle fire for hvert skritt frem. De kan vende seg mot det hellige stedet eller et bilde eller en statue og legge seg ned i tilbedelse. De kan resitere mantraer,

fremsi bønner og påkalle buddhaer, og de kan utføre offerhandlinger.

I prinsippet kan hensikten med en pilegrimsreise være å rense kropp og sjel for synder eller på andre måter å forbedre sin karma og gjøre seg fortjent til en god inkarnasjon i neste liv, så man til slutt er i stand til å hoppe ut av livshjulet og unngå fremtidige inkarnasjoner. Men det mer umiddelbare og konkrete formålet med en slik reise vil nesten alltid være å få bedre hell og lykke i dette liv: mer å spise, bedre avling, flere yak-kalver, bedre helse, en god kone, sønner og døtre, en god pris for en handelsvare osv.

Oppi det hele kan både all den kroppslige aktiviteten, den mentale samlingen om bønner og mantraer, den religiøse hengivenheten og de mange visuelle og auditive inntrykk fra natur og religiøse objekter under en pilegrimsreise bringe sinnet nærmere ledig meditativ absorpsjon. ■

Det har lenge vært påvist at meditasjon påvirker hjertefrekvens, blodtrykk og hormonnivå. I moderne samfunn er yoga og meditasjon mye brukt for å takle stress.

I boken *Fighting Stress* presenteres dagens forskning på meditasjon på en lettlest måte.

Forfatterne er forskere og helsepersonell som har personlig erfaring med Acem-meditasjon. Noen kapitler fokuserer på Acem-meditasjon, mens andre er mer generelle. Hvis du er interessert i hva forskning sier om resultater av å meditere, er dette en bok du bør lese.

dyade.no

Acem-meditasjon

er en enkel teknikk der man sitter med lukkede øyne og gjentar en metodelyd i tankene med en lett og ledig holdning. Samtidig som man gjentar lyden, lar man alle andre tanker, følelser, stemninger og kroppsintrykk få komme og gå som de vil. Deltakere på grunnkurs i Acem-meditasjon rapporterer ofte om bedre konsentrasjonsevne, bedre søvnkvalitet og økt toleranse for stress.

acem.no

Halvorsbøle

Acems kurssted ved Randsfjorden på Hadeland.

Etter overtagelsen i 2003 er stedet blitt populært og ettertraktet for kursdeltagere i Acem.

Høy standard, rimelige priser, rolige og vakre omgivelser på Jevnaker.

Stedet har 73 komfortable rom med sengekapasitet til 110 personer.

Velsmakende laktovegetarisk mat.

halvorsbole.no

Lundsholm

Herregården Lundsholm ligger vakkert til på et nes i innsjøen Mangen 25 km nordøst for Arvika i Sverige, 200 km fra Oslo. Eiendommen på 144 mål er stille og svært egnet for Acem-meditasjon og rekreasjon. Stedet er nylig oppgradert med et nytt innkvarteringsbygg. Det inneholder også en moderne møtesal. Med 48 rom, hvorav 12 dobbeltrom, har Lundsholm 60 sengeplasser. Lundsholm er omgitt av skog. Her finnes en liten strand. Turmulighetene er rike. Velsmakende laktovegetarisk mat.

B ØKONOMI
ÉCONOMIQUE

NORGE

Returadresse:

ACEM

Postboks 2559 Solli
0202 Oslo

Plutselig havnet Tibet på avisenes førstesider.

Vi ble ikke overrasket da vi leste at opptøyene ble møtt med brutal kinesisk undertrykkelse. Men så ble nyhetsbildet mer forvirrende.

Det viste seg at en del tibetanere ikke bare var opptatt av fred og ikke-vold. Og at de til å begynne med fikk forbausende fritt spillerom til å knuse, brenne, slå og i noen tilfeller drepe.

Hvordan skal vi forstå det som skjedde i Tibet i 2008?

Og det som skjer i dag?

Dette nummer av *Dyade* veksler mellom dramatisk personlig beretning og nøktern historisk gjennomgang, mellom analyser av sannhetsgehalten i kinesiske, tibetanske og vestlige medier og tapre forsøk på å forstå tibetansk samfunn, kultur, religion og folkelynne.

DIAGNOSTIC THERAPEUTIC
2009

DEMENTIA
2009

DEMENTIA
2009